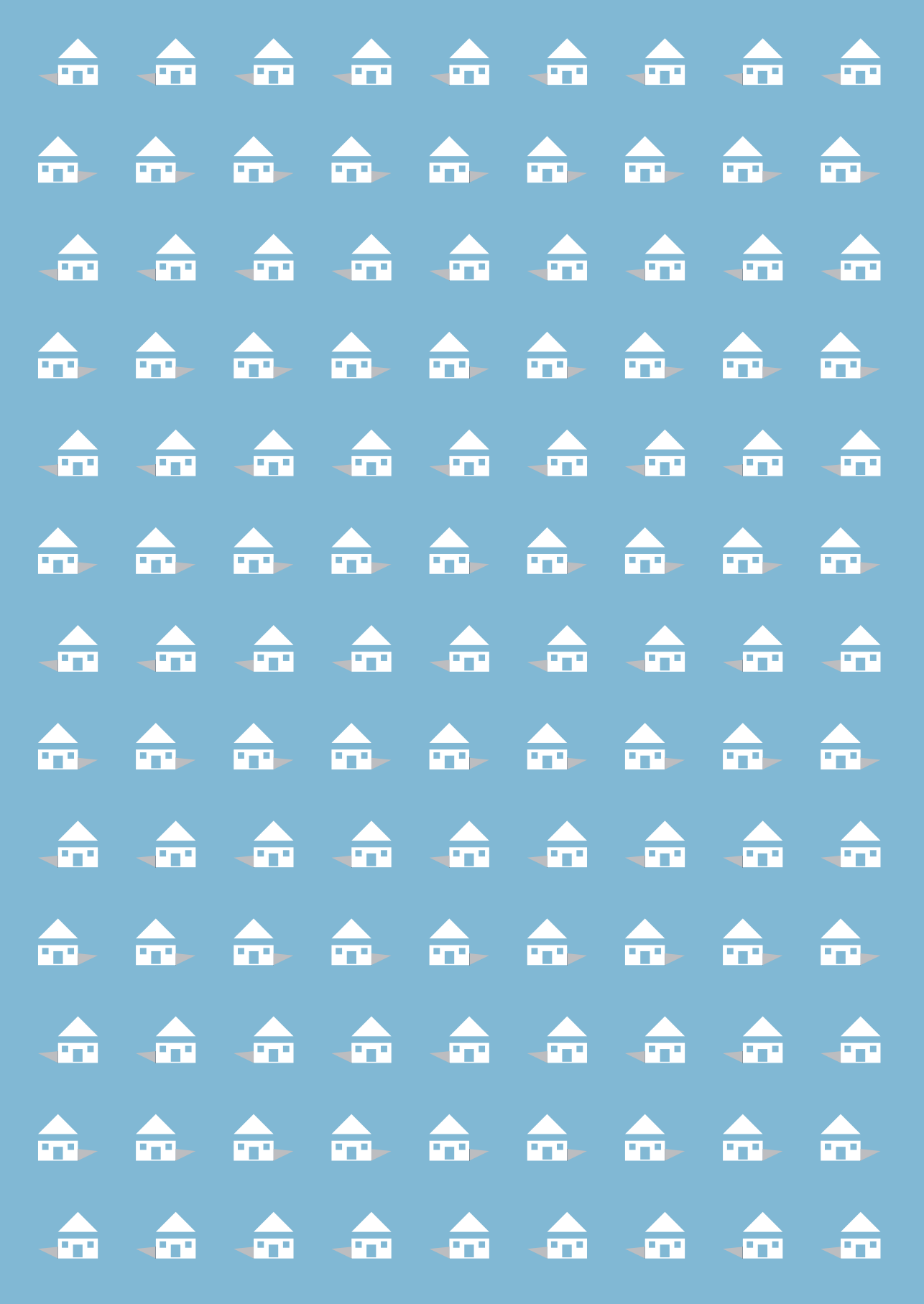

‘Het is hier in één woord gewoon... stom!’

Onderzoek naar het
welzijn en perspectief
van kinderen en jongeren
in gezinslocaties

‘Het is hier in één woord gewoon... stom!’

Onderzoek naar het welzijn en
perspectief van kinderen en jongeren
in gezinslocaties

Oktober 2014

UNICEF Nederland
Defence for Children
VluchtelingenWerk Nederland
Stichting Kinderpostzegels Nederland
Kerk in Actie

Inhoud

Aanleiding en achtergrond	5
Opzet van het onderzoek	7
Gezinslocaties	10
Het Kinderrechtenverdrag	15
Onderzoeksresultaten	18
• Angst voor uitzetting	18
• Stressvol bestaan	21
• Vrijheidsbeperking en meldplicht	28
• School en perspectief	31
• Gezondheid en medische zorg	38
• Armoede	42
• Sociaal leven en discriminatie	44
In het kort	48
Conclusies	52
Aanbevelingen	55
Visie Werkgroep Kind in azc	56
Bronnen	58

Aanleiding en achtergrond

De Werkgroep Kind in azc¹ maakt zich al sinds de opening van de eerste gezinslocaties in 2011 grote zorgen over de impact van de vrijheidsbeperking en het terugkeerregime op de ontwikkeling en het welzijn van kinderen en hun ouders.²

Naar aanleiding van verontrustende signalen over het minimale voorzieningen - niveau en de algehele slechte situatie voor kinderen hebben Defence for Children en UNICEF Nederland eind 2011 een quickscan³ uitgevoerd in de gezinslocaties in Katwijk en Gilze-Rijen. Dit onderzoek liet zien dat gezinslocaties onvoldoende zijn toegerust om kinderen te laten opgroeien, ook als zij hier maar een korte periode wonen. Kinderen voelen zich gevangen door de vrijheidsbeperkende maatregelen en hebben onvoldoende mogelijkheden om te spelen en te ontspannen. Het gezinsleven wordt verstoord door een gebrek aan privacy en nachtrust, een gevolg van de kleine ruimte waarin de gezinnen moeten wonen. Dat probleem speelt in alle asielzoekerscentra, maar weegt in deze moeilijke omstandigheden extra zwaar. Uit het onderzoek kwam ook naar voren dat medische behandelingen bij GGZ instellingen soms waren stopgezet of klachten niet serieus werden genomen en behandeld.

Ook VluchtelingenWerk Nederland onderzocht eind 2011 de situatie op de gezinslocaties in Katwijk en Gilze-Rijen. Naar aanleiding van de bevindingen stuurde de organisatie in december 2011 een brandbrief⁴ naar de toenmalige minister voor Immigratie en Asiel. De organisatie concludeerde op basis van internationale verdragen, zoals het VN-Kinderrechtenverdrag, dat het sobere regime niet geschikt is voor langdurig verblijf. Omdat in de praktijk blijkt dat veel mensen wel degelijk lang in de gezinslocaties wonen, vindt de organisatie dat de overheid de voorzieningen en het regime hierop moet aanpassen. Ook sprak Vluchtelingen - Werk haar zorgen uit over de verslechtering van de psychische gesteldheid van de bewoners.

De minister reageerde snel op de zorgen uit het rapport en op de brandbrief van VluchtelingenWerk over de gezinslocaties en kondigde direct enkele maatregelen aan. Hij gaf het Centraal Orgaan opvang asielzoekers (COA) de opdracht om in alle gevallen een overplaatsing pas te laten plaatsvinden nadat het continueren

van de medische behandeling op de nieuwe locatie is gewaarborgd. Schoolgaande kinderen worden pas overgeplaatst indien is geborgd dat zij binnen twee weken na aankomst op de gezinslocatie toegang tot een school hebben. Daarnaast is de meldplicht op zon- en feestdagen afgeschaft.

Ondanks deze eerste stappen veranderde er verder weinig in de schrijnende situatie in de gezinslocaties. De Werkgroep Kind in azc heeft een jaar later (december 2012) in een brief aan de verantwoordelijk staatssecretaris van Veiligheid en Justitie, de heer Teeven, een update⁵ gegeven van de situatie. In deze brief werd opnieuw aandacht gevraagd voor de gevolgen van het strenge regime in de gezinslocaties en de schade die kinderen daar oplopen. Ook werden nut en noodzaak van deze vorm van opvang ter discussie gesteld.

Omdat het aantal gezinslocaties toe blijft nemen (inmiddels acht) en steeds meer kinderen daar gedurende langere tijd verblijven, heeft de Werkgroep Kind in azc in 2013 opnieuw een onderzoek laten uitvoeren om de situatie van de kinderen in kaart te brengen.

Doel van het onderzoek was om na te gaan welke impact het vrijheidsbeperkende en sobere regime in de gezinslocaties heeft op de kinderen en adolescenten die er verblijven. Het perspectief van de kinderen en hoe ze het leven in de locaties ervaren staan centraal. De resultaten, samen met de aanbevelingen van de Werkgroep, zijn in deze publicatie uitgewerkt.

Opzet van het onderzoek

Opzet

Het onderzoek bestaat uit twee onderdelen: een documentenanalyse om de achtergrond van de situatie rond gezinslocaties helder te krijgen en om alle recente ontwikkelingen in kaart te brengen. Daarnaast is op alle gezinslocaties met kinderen gesproken over hun ervaringen.

Voor het eerste deel is een kwalitatieve analyse gemaakt van Kamerbrieven, cijfers uit de Rapportages Vreemdelingenketen en antwoorden op Kamervragen. Voor inzicht in het aantal bewoners in de gezinslocaties is ook gebruik gemaakt van het registratiesysteem van VluchtelingenWerk. Onderzoeksrapporten van maatschappelijke organisaties en wetenschappelijke literatuur zijn bestudeerd als achtergrondinformatie. Daarnaast zijn er, voor het tweede deel van het onderzoek, focusgroepdiscussies georganiseerd met de kinderen in de gezinslocaties en gesprekken met ouders en professionals gevoerd.

Samen leveren deze onderdelen conclusies en aanbevelingen op ter verbetering van de situatie van kinderen in de gezinslocaties. De beleving van de kinderen is vertaald naar aanbevelingen die worden ondersteund door de bronnen die zijn geraadpleegd. Bovendien hebben de werkzaamheden van de Werkgroep door de jaren heen inzichten en standpunten opgeleverd die ook meegenomen zijn in de conclusies en aanbevelingen.

Focusgroepdiscussies met kinderen in zes gezinslocaties

Op elk van de zes gezinslocaties⁶ waar het onderzoek is uitgevoerd, is een focusgroepdiscussie met kinderen georganiseerd. Voorafgaand aan deze bijeenkomsten is op informele wijze kennis gemaakt met de kinderen. Tijdens deze kennismaking werd hen gevraagd of ze wilden meedoen aan het onderzoek. Ook konden de kinderen vragen stellen over de inhoud en het doel van het interview. Wanneer een kind wilde participeren, kreeg hij of zij een uitnodiging en een informatiebrief voor de ouders.

Tijdens de focusgroepdiscussies, waar per bijeenkomst zes à acht kinderen aan deelnamen, werd aan de kinderen gevraagd of zij (1) hun belangrijkste problemen in de gezinslocaties, (2) positieve dingen en (3) hun dromen wilden opschrijven op

grote stukken papier. Hiermee werd inzicht verkregen in hun ervaringen, behoeften en toekomstperspectieven. Hierna werden deze onderwerpen besproken in de groep.

Aan de reeks focusgroepen deden in totaal 47 kinderen mee. De groep bestond uit 15 jongens en 32 meisjes van 12 tot 18 jaar. In totaal verbleven ruim 200 kinderen in deze leeftijdscategorie tijdens de onderzoeksperiode in de gezinslocaties.

Herhaalinterviews met bewoners in Gilze-Rijen en Katwijk: de groep van 2011

VluchtelingenWerk heeft eind 2011 op de gezinslocaties in Gilze-Rijen en Katwijk een monitoring onderzoek uitgevoerd om de situatie in de – destijds nieuwe – gezinslocaties in kaart te brengen. Er werden in totaal vijf groepsgesprekken gevoerd met volwassenen uit Somalië, China, Irak, Iran, Afghanistan en Armenië. Ook is er gesproken met een groep kinderen. Voor zover zij er nog woonden zijn deze mensen in 2013 opnieuw uitgenodigd om mee te doen aan het onderzoek. In Katwijk zijn herhaalinterviews afgenomen met dertien bewoners en met één kind. In Gilze-Rijen zijn vier bewoners geïnterviewd.

Interviews met professionals werkzaam op de gezinslocaties

Er zijn gesprekken gevoerd met een aantal professionals op de gezinslocaties. Er is gesproken met een directeur, locatieleider, senior regievoerders van DT&V (Dienst Terugkeer en Vertrek) op drie locaties, een casemanager, programma-begeleiders en woonbegeleiders het COA en een GGD jeugdverpleegkundige. Ook is er gesproken met leerkrachten van basisscholen op de gezinslocaties. Op alle zes locaties is gesproken met werkbegeleiders van VluchtelingenWerk. Daarnaast maken de ervaringen van vrijwilligers deel uit van het onderzoek.

Onderzoeksafbakening

Door de combinatie van verschillende onderzoeksmethodes en de inbreng van zowel ouders, kinderen als professionals is de actuele situatie op de gezinslocaties vanuit verschillende perspectieven in kaart gebracht. Hierbij zijn wel een paar kanttekeningen te maken.

Regeling langdurig verblijvende kinderen (Kinderpardon)

Het onderzoek viel samen met de aanvraagperiode voor het Kinderpardon. Deze regeling zorgde natuurlijk voor hoop en spanning bij de bewoners. Hoewel het onderwerp niet prominent naar voren is gekomen in de groepsinterviews, kunnen de resultaten wel beïnvloed zijn door deze ontwikkeling.

Representativiteit

De onderzoekers hebben op zes gezinslocaties met kinderen gesproken. De samenstelling van de groep varieerde sterk per locatie, wat betreft leeftijd, nationaliteit en lengte van verblijf in Nederland. Het voordeel hiervan is dat de onderzoekers een breed inzicht in de belevingswereld van jongeren hebben gekregen. Aan de andere kant is het hierdoor wel moeilijk om aan bepaalde thema's algemene conclusies te verbinden.

Voor dit onderzoek is met minder ouders gesproken dan in 2011. Toen zijn 47 volwassenen geïnterviewd; in 2013 is met dertien volwassenen gesproken. Dit lagere aantal maakt het ook hier moeilijker om te generaliseren. De herhaalinterviews zijn afgenomen door dezelfde onderzoeker als twee jaar geleden. Hierdoor was er al een vertrouwensband met deze mensen zodat zij hun ervaringen graag met de onderzoeker wilden delen. Bovendien biedt het volgen van een groep volwassenen voor een langere periode beter inzicht in de impact van langdurig verblijf op een gezinslocatie.

Gezinslocaties

Het gerechtshof in Den Haag heeft in 2011 geoordeeld dat het op straat zetten van uitgeprocedeerde gezinnen met minderjarige kinderen in strijd is met het VN-Kinderrechtenverdrag.⁷ De uitspraak volgde op het oordeel van het Europees Comité voor Sociale Rechten dat het op straat zetten van kinderen hun menselijke waardigheid aantast.⁸ Hieruit volgt dat op de Nederlandse staat de rechtsplicht rust om te borgen dat voor de kinderen in adequate opvang en verzorging wordt voorzien zolang zij minderjarig zijn.

Toenmalig minister voor Immigratie, Integratie en Asiel, de heer Leers, besloot daarop om uitgeprocedeerde gezinnen op te vangen in aparte opvangcentra. Vanaf medio 2011 werd (in eerste instantie) een tweetal reguliere asielzoekerscentra ‘omgeklapt’ naar op vertrek gerichte gezinslocaties met een bijbehorend streng, vrijheidsbeperkend regime en een sober karakter. Inmiddels zijn er – september 2014 – acht gezinslocaties in Nederland waar in totaal 2050 personen verblijven, onder wie 1080 kinderen.⁹

Het COA organiseert het onderdak aan uitgeprocedeerde gezinnen met minderjarige kinderen sinds juli 2011 in de gezinslocaties. Binnen de locaties domineert een ‘sober regime’, dat gericht is op vertrek. Hieronder worden de belangrijkste aspecten daarvan nader toegelicht.

Vrijheidsbeperking

De vrijheidsbeperking in de gezinslocaties bestaat uit drie maatregelen:

Het verblijf vindt plaats onder oplegging van een vrijheidsbeperkende maatregel die is gebaseerd op artikel 56, eerste lid, van de Vreemdelingenwet 2000 (Vw 2000). Door het opleggen van deze maatregel door DT&V is de bewegingsvrijheid van de gezinnen beperkt tot de grenzen van de gemeente waar de gezinslocatie is gevestigd. Bewoners die zich niet houden aan de vrijheidsbeperkende maatregel begaan een overtreding en kunnen gestraft worden met zes maanden hechtenis of een geldboete (art. 108Vw). Voor schoolgaande minderjarige kinderen die onderwijs volgen in een school buiten de gemeentegrenzen wordt een ontheffing geregeld.

De vreemdelingenpolitie legt een wekelijkse meldplicht op, op basis van artikel 54 Vw 2000.

Er geldt daarnaast een dagelijkse inhuysregistratieplicht bij het COA (behalve op zon- en feestdagen). De zaterdagregistratieplicht is sinds februari 2014 afgeschaft. Als bewoners zich niet houden aan deze inhuysregistratie kan het COA een deel van het leefgeld inhouden. Als bewoners ontheffing willen van de meldplicht en de inhuysregistratie moeten zij zich wenden tot het COA, DT&V wordt vervolgens geïnformeerd.

Mensenrechtelijk kader

In de praktijk wordt de vrijheidsbeperking ex artikel 56 Vw standaard opgelegd. Dit verhoudt zich niet met de mensenrechtelijke verplichting om hierbij een proportionaliteitstoets toe te passen.¹⁰ Het Europees Hof voor de Rechten van de Mens beschouwt vrijheidsbeperking als een inbreuk op het privéleven van de persoon. Die inbreuk moet proportioneel zijn, dat wil zeggen dat alle belangen van de staat en de betrokken kinderen en hun ouders tegen elkaar afgewogen moeten worden.

In jurisprudentie benadrukken de rechters dat de vrijheidsbeperking een vergaande maatregel is die slechts in uitzonderingsgevallen kan worden opgelegd.

Zo heeft de rechtbank Haarlem op 10 oktober 2012 bepaald dat een asielzoekersgezin niet mag worden overgeplaatst van een asielzoekerscentrum naar een gezinslocatie waar hun vrijheid zou worden beperkt. In de uitspraak stelt de rechtbank dat een vrijheidsbeperkende maatregel ingrijpend van aard is en slechts in uitzonderingsgevallen kan worden opgelegd in de situatie dat met een lichter middel niet kan worden volstaan.¹¹

Voor kinderen geldt daarbij allereerst en bovenal dat hun belang voorop moet staan bij de beslissing die genomen wordt over hun vrijheidsbeperking. Dat vereist artikel 3 van het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK).

Toegang tot medische zorg

In de gezinslocaties is, net zoals bij reguliere asielzoekerscentra, het Gezondheids-Centrum Asielzoekers (GCA) verantwoordelijk voor de eerstelijns medische zorg. In alle gezinslocaties zijn er inloopsprekken van het GCA. Volgens de geldende wet- en regelgeving hebben uitgeprocedeerde volwassenen slechts recht op medisch noodzakelijke zorg en hebben kinderen recht op de reguliere zorg zoals vastgesteld in de Regeling Zorg Asielzoekers (RZA). Dit komt vrijwel overeen met de zorg in de zorgverzekeringswet en de AWBZ.

Op welke manier er precies door GCA invulling wordt gegeven aan de medisch noodzakelijke zorg is in de praktijk verschillend. Volgens het COA valt onder medisch noodzakelijke zorg 'alle zorg die een arts nodig vindt'. Het gaat dus niet alleen om zorg in acuut levensbedreigende situaties. In de Europese Richtlijnen, waarvan Nederland mede-ondertekenaar is, heeft de asielzoeker vrije toegang tot eerstelijns zorg en toegang tot medisch noodzakelijke tweedelijns zorg.¹² De Inspectie voor Gezondheidszorg (IGZ) bevestigt deze omschrijving in een rapport over het nieuwe zorgmodel voor asielzoekers (mei 2012).¹³ Uit dit rapport blijkt overigens ook dat er onduidelijkheid en discussie is bij de uitvoerende medewerkers over welke zorg er in de bijzondere locaties (zoals de gezinslocatie) geleverd moet worden en hoe de toegankelijkheid van de huisartsenzorg geregeld moet zijn. Volgens de IGZ leidt dit tot risico's in de toegankelijkheid van de huisartsenzorg voor asielzoekers en in het bereik van de publieke gezondheidszorg.¹⁴

Defence for Children en UNICEF hebben in de quickscan gezinslocaties (2011) geconcludeerd dat de toegang tot gezondheidszorg moeizaam verloopt. Therapieën en andere belangrijke medische behandelingen van soms ernstig getraumatiseerde kinderen werden abrupt afgebroken. De Werkgroep Kind in azc ontvangt regelmatig veronrustende signalen van kinderen en gezinnen die hoge drempels ervaren om toegang te krijgen tot (adequate) medische zorg, inclusief geestelijke gezondheidszorg.

Leefgeld

De bewoners van de gezinslocaties vallen formeel niet onder de Regeling verstrekkingen asielzoekers en andere categorieën vreemdelingen 2005 (Rva 2005). In deze wettelijke regeling is nader uitgewerkt wie recht heeft op opvangvoorzieningen en waar die opvangvoorzieningen uit bestaan. Te denken valt bijvoorbeeld aan onderdak, een wekelijkse financiële toelage en de dekking van medische kosten.¹⁵

De bewoners in de gezinslocaties ontvangen wel een financiële bijdrage voor eerste levensbehoeften. De hoogte van het bedrag (tussen € 33,15 en € 44,80 per volwassene per week) hangt samen met de grootte van het gezin en of er bijvoorbeeld een centrale keuken aanwezig is. Daarnaast ontvangen de minderjarige kinderen zakgeld en weekgeld, analoog aan de Rva 2005. Bewoners moeten van dit bedrag boodschappen, kleding, reiskosten en andere zaken betalen.

Onderwijs

Minderjarige kinderen hebben recht op onderwijs. Het recht op onderwijs staat onder andere in artikel 28 van het VN-Kinderrechtenverdrag. In Nederland vallen

alle kinderen van 5 tot 18 jaar onder de Leerplichtwet¹⁶ en zijn verplicht naar school te gaan. Ook kinderen zonder verblijfsstatus hebben recht op onderwijs. Leerlingen van 16 en 17 jaar zijn partieel leerplichtig. Dit betekent dat leerlingen minimaal twee dagen naar school moeten en dat zij ook een combinatie van opleiding en werk kunnen volgen.

Op bijna alle gezinslocaties is een basisschool. Oudere kinderen gaan naar een middelbare school in de stad of het dorp waar de gezinslocatie is gevestigd, of in een naastgelegen gemeente. De Werkgroep Kind in azc krijgt al geruime tijd via verschillende kanalen zorgelijke signalen omtrent de toegang tot onderwijs voor kinderen in de gezinslocaties.

De Werkgroep heeft in juli 2013 in een brief¹⁷ aan minister Bussemaker van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap de knelpunten in het onderwijs op de gezinslocaties in kaart gebracht.

Recreatie en dagbesteding

De activiteiten die (met name door Stichting De Vrolijkheid) worden georganiseerd in de meeste gezinslocaties zijn vooral geliefd bij kinderen tot twaalf jaar. De oudere kinderen zouden graag juist buiten de locaties met (Nederlandse) schoolvrienden activiteiten ondernemen, terwijl ze daar geen mogelijkheden voor hebben. Voor adolescenten vanaf 18 jaar en voor volwassenen zijn er niet/nauwelijks activiteiten of mogelijkheden voor een zinvolle dagbesteding.

Op 14 februari 2014 kondigde staatssecretaris Teeven aan dat het COA en de DT&V per 1 maart 2014 zouden starten met een pilot-programma 'Activeren bewoners Gezinslocaties'. De activiteiten in dit programma hebben tot doel om het aantal gezinnen dat terugkeert te verhogen. Daarnaast moet de pilot uitwijzen of activering het welzijn van de bewoners op een positieve manier kan beïnvloeden. Het programma biedt onder meer cursussen en kortdurende opleidingen, die mensen kunnen helpen bij terugkeer en reïntegratie in hun land van herkomst. De pilot wordt uitgevoerd in drie gezinslocaties.

Terugkeer naar land van herkomst

Op 21 december 2011 stuurde de toenmalig minister voor Immigratie, Integratie en Asiel, de heer Leers, een brief over de gezinslocaties aan de Tweede Kamer.¹⁸ In de brief geeft de minister aan dat zelfstandige terugkeer het uitgangspunt is in de gezinslocaties. Volgens de minister worden de gezinnen intensief begeleid bij het realiseren van hun vertrek door intensief in te zetten op casemanagement en maatwerk. In een eerdere brief gaf de minister al aan dat het geboden onderdak (de gezinslocaties) volledig ten dienste zal staan van het voorbereiden op, en uiteindelijk het bewerkstelligen van, terugkeer naar het land van herkomst.¹⁹

Het aantal gezinslocaties is sinds de start in 2011 gegroeid, van twee in 2011 naar nu al acht locaties. Ook het aantal bewoners is vanaf 2011 toegenomen. In de eerste helft van 2012 woonden er ongeveer 1320 personen in de gezinslocaties.²⁰ Op 1 januari 2014 is dit aantal gestegen naar 2050 personen.²¹

Ook de verblijfsduur nam toe. Op 1 juli 2013 lag de gemiddelde verblijfsduur van gezinnen tussen de 3 en 18 maanden.²² In de locaties Katwijk en Gilze-Rijen is de gemiddelde verblijfsduur langer dan anderhalf jaar. Deze toenemende bezetting en verblijfsduur gaat gepaard met lage terugkeercijfers.

Uit de cijfers over 2012²³ blijkt dat 110 personen zelfstandig zijn teruggekeerd naar het land van herkomst. Daarnaast zijn 190 personen uit de gezinslocaties vertrokken 'met onbekende bestemming' (MOB). Tenslotte zijn 110 personen in vreemdelingendetentie geplaatst, van wie 50 daadwerkelijk gedwongen teruggekeerd zijn naar hun land van herkomst.

Uit de cijfers over 2013²⁴ blijkt dat 240 personen zelfstandig zijn vertrokken, daarnaast zijn 180 personen vertrokken zonder toezicht (MOB). Bij deze 420 personen is dus geen sprake geweest van gedwongen vertrek.

Ook blijkt dat aan 590 personen alsnog een vergunning is verleend. Dit hoge aantal wordt deels verklaard door de vergunningen die in het kader van de Kinderpardonregeling zijn verstrekt. Tot slot is bekend dat 100 personen in vreemdelingendetentie zijn geplaatst. Van deze groep zijn 50 personen gedwongen vertrokken en 10 zelfstandig.

Overzicht bezetting en terugkeer vanuit gezinslocaties in 2012 en 2013²⁵

Gezinslocaties	Bezetting (aantal personen)	Terugkeer (aantal personen)
2012 (peildatum 1-1-2013)	2040	110 aantoonbaar teruggekeerd naar land van herkomst. 190 zelfstandig vertrokken (niet controleerbaar/MOB).
2013 (peildatum 1-1-2014)	2050	240 aantoonbaar teruggekeerd naar land van herkomst. 180 zelfstandig vertrokken (niet controleerbaar/MOB).

Het Kinderrechtenverdrag

In het VN-Kinderrechtenverdrag zijn de specifieke rechten van kinderen neergelegd. Dit verdrag verplicht landen om alle kinderen op haar grondgebied gelijkwaardige rechten te geven. Daarmee is het VN-Kinderrechtenverdrag onverkort van toepassing op kinderen die in de gezinslocaties verblijven. Het plaatsen van kinderen onder een streng en sober regime met vrijheidsbeperkende maatregelen schendt de rechten uit het Verdrag. De volgende kinderrechten staan onder druk in de gezinslocaties:

Kinderrechten die onder druk staan:

- Kinderen kunnen zich onvoldoende in vrijheid en veiligheid ontwikkelen en worden zeer beperkt in hun sociale contacten, wat ook hun ontwikkeling belemmert. Dit is in strijd met **artikel 6**.
- De ouders zijn vaak niet meer in staat om hun kinderen de nodige ondersteuning en begeleiding te geven. De overheid moet die verantwoordelijkheden van ouders respecteren en waarborgen, op grond van **artikel 5 en 18**, en de ouders bijstaan als zij hun opvoedingstaken niet kunnen waarmaken.
- Het risico dat de kinderen op enigerlei wijze te maken krijgen met vormen van kindermishandeling is onaanvaardbaar groot; de overheid vervult onvoldoende haar plicht, conform **artikel 19**, om kinderen in de gezinslocaties hiertegen te beschermen.
- De continuïteit in de ontwikkeling van kinderen, en het onderwijs aan kinderen is door overplaatsing naar de gezinslocaties in gevaar, wat in strijd is met de **artikelen 6, 28 en 29**.
- De kinderen hebben onvoldoende gelegenheid om te spelen en te ontspannen, wat in strijd is met de verplichtingen uit **artikel 31**.
- De toegang tot de (geestelijke) gezondheidszorg is voor kinderen en jongeren in deze kwetsbare situatie onvoldoende laagdrempelig georganiseerd; dit is in strijd met **artikel 24**.
- Het recht op een adequate levensstandaard, **artikel 27**, wordt geschonden omdat ouders en kinderen van een inkomen onder het bestaansminimum moeten zien rond te komen. Hierdoor kunnen zij onvoldoende gezond eten kopen en hebben de kinderen geen geschikte kleding.

5
km

Onderzoeksresultaten

Hoe ervaren kinderen het dagelijks leven in de gezinslocaties? Wat zijn hun behoeften? En hoe kijken ze naar de toekomst? De belangrijkste thema's die de kinderen noemden in de focusgroepdiscussies zijn onder te brengen in zeven thema's die hieronder worden behandeld.

• Angst voor uitzetting

In de groepsdiscussies met de kinderen zijn angst en onzekerheid belangrijke onderwerpen. Angst voor uitzetting en onzekerheid over hun toekomst speelt bij alle kinderen een rol. Veel van hen zijn er getuige van geweest dat gezinnen door de vreemdelingenpolitie uit hun huis werden gehaald. Vooral de onvoorspelbaarheid speelt hen parten.

‘Het is ook moeilijk, want je weet het niet. Vandaag ben je hier en morgen niet. Morgen ga je gewoon weg. Je weet dat je niet voor altijd hier blijft.’ Meisje, 16 jaar, uit Rusland.

‘Ze zeggen... je hoort van iemand... ja, uit welk land je komt. Ze zeggen: die landen moeten terug. En dan ben je bang. Dan denk je: ‘Dan ben ik straks aan de beurt en moet ik weg.’ En hoe vaak heb ik mijn vriendinnen weg zien gaan, en nu moet ik, en dat wil ik niet meemaken.’ Meisje, 12 jaar, uit Irak.

In een aantal gezinslocaties komt de vreemdelingenpolitie altijd in burger, in andere centra komen ze juist in uniform. Er is ook altijd een medewerker van het COA bij aanwezig.

‘In de ochtend ging ik naar school, en toen kwamen er twee auto's van de politie en een busje. COA was ook daarbij. En mijn burens stonden in hun pyjama, en zij moesten weg. Dan komen ze nooit meer terug. Rond zeven uur werd er geklopt. De burens deden niet open. Toen deden ze de deur met hun eigen sleutel open, en namen ze mijn buurlingen en zijn familie mee. Ik heb dat nu drie keer meegemaakt. Dan word je natuurlijk zelf ook bang. Misschien gebeurt het de volgende keer ook bij mij.’ Meisje, 17 jaar, uit Burundi.

‘En toen ik... toen mijn beste vriendin weg moest.. heb ik een hele week niet meer kunnen praten. En toen moest ik naar het ziekenhuis gaan.’

Meisje, 12 jaar, uit Irak.

‘DT&V komt natuurlijk altijd achter je aan van: ‘Je moet terug’ en ‘dit is een optie en dat is een optie’ en ‘wil je niet daar naartoe’. En ook al zeg je ‘nee’, ze komen altijd achter je aan. Maar het is ook een bepaalde manier van dat ze altijd doorgaan totdat ze echt je hoofd bereiken.

Dat ze denken van: ‘Ok, nu hebben we diegene, we gaan door totdat diegene gaat zeggen van ‘Ok, ik ga terug’. Of ‘Ik moet naar een psychiater’ omdat die niet goed wordt in zijn hoofd. Dat dus.’ Meisje, 15 jaar, uit Angola.

Leerkrachten van basisscholen in de gezinslocaties bevestigen dat kinderen erg bang zijn om op een dag te worden opgehaald door de vreemdelingenpolitie.

‘De vreemdelingenpolitie arriveert tussen zes en acht uur in de ochtend. Kinderen zijn hier bang voor, ze vertellen dat ze in de ochtend vaak liggen te luisteren of de voordeur bij hen open gaat. Een keer zijn er vijf kinderen tegelijk opgehaald. Dat veroorzaakte echt paniek, er waren kinderen die letterlijk ziek werden.’ Een leerkracht.

De docenten vinden het lastig om met de uitzettingen om te gaan.

‘Het is heftig op deze locatie, ook voor docenten, met name vanwege de (dreiging van) uitzettingen. De afgelopen periode werd er iedere woensdag een gezin in bewaring gesteld, hierdoor waren de kinderen bang. Ze durfden niet meer te gaan slapen.’ Een leerkracht.

Op 13 september 2013 kondigde de staatsecretaris van Veiligheid en Justitie, de heer Teeven, aan dat het Rijk zou stoppen met de plaatsing van gezinnen met kinderen in vreemdelingenbewaring. Sindsdien komen bovenstaande situaties nauwelijks nog voor. Maar in een brief d.d. 28 mei 2014 komt de staatssecretaris hier gedeeltelijk op terug. Hij is van plan om vanaf begin 2015 opnieuw gezinnen met kinderen te plaatsen in een, nieuw te bouwen, gesloten gezinslocatie in Zeist.²⁶

De angst voor detentie en uitzetting gaat bij kinderen gepaard met de onzekerheid over een ongewisse toekomst in de landen van herkomst. Ze zijn bang voor wat er daarna met hen gaat gebeuren.

‘Ja, wij vragen van ‘wat gaat er morgen gebeuren?’ Dan zeggen ze: ‘Jaaa, we weten niks. Komt goed, komt goed; wacht maar, wacht maar...’. Maar tot wanneer moet ik wachten? Ik ben nu jong. Ik ga nu leven.’

Meisje, 15 jaar, uit Afghanistan.

‘Het is makkelijk praten om te zeggen: ‘Ok, ga terug naar je eigen land’. Als ze dat zeggen, kun je tegen hun zeggen: ‘Ok, ik breng jou ook naar mijn land, naar die situatie. Kijken of jij daar kan gaan leven.’

Meisje, 15 jaar, uit Irak.

‘Ik heb hier mijn leven opgebouwd. Ik wil liever hier blijven dan daar naartoe te gaan en als een Talik worden of wat dan ook, of euh.. doodgeschoten worden door Taliban ofzo.

En ik heb toch ook zussen, en ik wil dat mijn zussen gaan leven als een normaal meisje, net als andere meisjes, zeg maar Nederlands gaan leven. Zij moeten ook naar school gaan. En ik weet dat ze in Afghanistan de hele tijd thuis zitten, of zeg maar later met een oude man van zestig of vijftig jaar gaan trouwen. Daar maak ik me ook een beetje zorgen om, weet je.’

Jongen, 15 jaar, uit Afghanistan.

• Stressvol bestaan

De begrippen stress en spanning komen opvallend vaak voor in de interviews met kinderen. Het feit dat zoveel gezinnen met kinderen, die allemaal te kampen hebben met een onzekere toekomst en onder emotionele druk staan, dicht op elkaar wonen, levert een beeld op van soms hoog oplopende spanning.

Dagelijks leven met stress

Naast de angst voor uitzetting en inbewaringstellingen worden kinderen vaak geconfronteerd met de psychische problemen van hun ouders en andere bewoners in het centrum. Enkele kinderen zeiden getuige te zijn geweest van zelfmoordpogingen.

‘Nee, veilig is het hier niet. Dat komt omdat mensen heel veel stress hebben. Dat is één. En als iemand iets tegen jou zegt en jij bent iemand die heel veel stress heeft dan komt het bij jou tien keer erger aan, snap je?’

Meisje, 14 jaar, uit Irak.

‘Het is een stressvolle situatie op dit moment. Echt iedereen is op spanning, op dit centrum dan in ieder geval. Want je bent echt uitgeprocedeerd als je hier zit. Eigenlijk wel, maar sommigen zitten met procedure hier. Ook medisch, zoals wij.’

Jongen, 19 jaar, uit Armenië.

‘Die stress maakt je echt kapot.’

Meisje, 17 jaar, uit Irak.

‘Als we bang zijn gaan we niet naar iemand toe. Want ja, iedereen is hier gewoon zo in het azc. Iedereen is bang, iedereen heeft stress.’

Jongen, 12 jaar, uit Rusland.

De kinderen geven aan dat de behuizing vaak erg krap is. Soms delen meerdere gezinnen één voordeur en maken gebruik van gemeenschappelijk sanitair. Er is weinig privacy en ook voor kinderen nauwelijks de mogelijkheid om zich af te zonderen.

‘Ik woon in een huis met drie kamers en we zijn met z’n vijven. En er woont ook een andere vrouw, met twee kinderen in één kamer. Dus we delen de wc, douche en keuken.’

Meisje, 15 jaar, uit Angola.

‘Het is een stapelbed, want anders hebben we geen ruimte om te bewegen. Dus we laten spullen op één bed en ik slaap met mijn moeder in één bed.’

Meisje, 17 jaar, uit Rusland.

‘Het is eigenlijk best wel een klein gebouw voor zo veel mensen. En mannen gaan daar roken en het is heel vervuild. Je kan ook niet zomaar kinderen laten spelen op de gang. Want straks pakken ze een sigaret op en gaan ze dat eten, want ze hebben daar toch helemaal geen verstand van. En het is ook helemaal geen geschikt gebouw voor kinderen. Zogenaamd gezinslocatie... Ja, nou ik vind er helemaal niks voor gezinnen aan hoor.’

Meisje, 13 jaar, uit Armenië.

‘Ja donker, en leegte. Tussen de gebouwen is heel veel ruimte, dus als je van het ene gebouw naar het andere moet, dan duurt dat best wel lang. En euh ja... dat is echt onveilig, wat ik zeg. Ik heb ook zelf daar achterin gewoond, en ben ook achterna gezeten, eerlijk gezegd. En dat is echt niet fijn.’

Jongen, 16 jaar, uit Irak.

Volgens de kinderen hebben volwassenen vaak confrontaties om de kleinste dingen, zoals het schoonmaken van gedeelde ruimtes of het gebruik van de wasmachine. Dit komt volgens hen door de stressvolle situatie, maar ook doordat hun ouders en andere volwassenen niets te doen hebben.

‘Mensen hebben hier geen toekomst, geen werk. Dus ze maken om niks problemen.’

Meisje, 15 jaar, uit Afghanistan.

‘Ze weten niet wat ze moeten doen, dus dan krijg je gewoon ruzie. En dit is echt niet gemeen bedoeld... maar het is ook niet goed bedoeld... Ik denk dat ze sneller ziek worden en snel boos worden door de situatie hier.’

Meisje, 13 jaar, uit Irak.

Ook geven jongeren aan dat zij zelf sneller boos worden of dat zij minder kunnen incasseren als gevolg van opgebouwde spanning.

‘Je wordt heel snel geïrriteerd hier. Dat komt door de stress, hè. We kunnen niet meer rustig praten. Echt waar. Ik word zo snel geïrriteerd, ook op school.’

Meisje, 16 jaar, uit Georgië.

‘Ja, ik heb ook wel veel klachten, maar als ik dat allemaal zeg, dan gaat het allemaal in mezelf zitten. Dan word ik van... dan ga ik van binnen zo ontploffen.’

Meisje, 16 jaar, uit Iran.

‘Ja mevrouw, het is hier in één woord gewoon... stom!’

Meisje, 16 jaar, uit Azerbeidzjan.

Sommige kinderen vertellen dat zij zelf psychische problemen hebben als gevolg van alle stress en onzekerheid die het leven als asielzoeker(skind) met zich meebrengt.

‘Als iemand aan mij vraagt, zeg ik gewoon: ‘Ja, ik leef nog.’ Maar mensen weten niet waarom ik dat zeg. Dat betekent: ik heb heel veel problemen in mijn leven. Dat ik mijn ogen open en dicht doe. Ik ga gewoon verder leven, maar ik wil het zelf niet. Mensen zeggen: ja, wat moet je in je leven doen. Ik zeg: ik moet gewoon leven, ik móet gewoon leven.’

Meisje, 15 jaar, uit Afghanistan.

‘Maar je maakt het ook moeilijker voor jezelf. Eigenlijk kan je het tegen iemand zeggen; maar je kan het ook niet zeggen als het iets, iets is wat je niet kan zeggen. Als je iemand niet vertrouwt, en je hebt het er moeilijk mee, en je hebt het zwaar in je hart, dan wordt het wel steeds moeilijker voor je.’

Meisje, 12 jaar, uit Irak.

‘Ik zal je iets grappigs vertellen. Het was Koninginnedag. Ik dacht bij mezelf: wauw, wat een goed leven heeft de koningin. Dat alle mensen aan haar denken. Ik wil ook zoals haar zijn. Zo’n beroemd persoon worden, dat mensen aan mij denken en mij niet vergeten. [stilte] Nee, ik wil niet koningin worden, maar ik wil een persoon zijn, dat niemand mij vergeet. Dat je een persoon bent en dat andere mensen je het goede wensen.’

Meisje, 15 jaar, uit Afghanistan.

‘Ik ga niet andere mensen lastig vallen en hun verdrietig maken, dus ik ga niemand wat vertellen.’

Meisje, 15 jaar, uit Afghanistan.

‘Als u een kind van 12 jaar dat in een asielzoekerscentrum heeft gewoond naast een kind zet dat niet in een asielzoekerscentrum heeft gewoond, en als u dan ziet hoe hun gesprekken samen zullen gaan... Je zult zien dat het kind dat niet in een asielzoekerscentrum heeft gewoond... heel kinderachtig is en ja... ik wil dit doen en ik wil dat doen... En het kind dat wel in een asielzoekerscentrum heeft gewoond gaat heel erg vooruit denken. Want hij weet wat pijn is, hij weet wat leven is. Hij weet wat er zal gebeuren, als ik dit of dat doe, dan weet hij wat er gaat gebeuren.’

Jongen, 17 jaar, uit Somalië.

De kinderen komen tijdens de gesprekken ook vaak op het thema verhuizingen. Voor velen van hen was de verhuizing naar de gezinslocatie de zoveelste verplaatsing. Ze roepen over tafel: ‘ik ben zeven – oh nee, zes – keer verhuisd in twee jaar’,

‘ik ben maar twee keer verhuisd’, ‘ik twaalf keer’, ‘ik ben vijf keer verhuisd!’... De vele verhuizingen versterken de gevoelens van onzekerheid, ontheemding en ontworteling die de kinderen beschrijven.

‘En één ding is zeker. Niemand blijft voor altijd in één vaste plek. Wij verhuizen misschien.. dit jaar ben ik hier, of misschien twee jaar, en dan ben ik ergens anders. Je blijft nooit op een vaste plek. Vaste plek, dat betekent dat je alleen op één plek woont. Bijvoorbeeld als ik een verblijfsvergunning krijg, dan woon ik in Den Helder, en dan blijf ik voor altijd. Dan ben ik zeker. Maar hier ben je nooit zeker. Hier ben je onzeker en misschien ben je er maar één dag, als je ruzie maakt. Want dan moet je verhuizen. Of voor je procedure, dan moet je ook verhuizen. Veel dingen. Je bent nooit zeker op deze plek.’

Meisje, 14 jaar, uit Afghanistan.

‘Je gaat niet alleen verhuizen, maar je ziet dat je moeder en je vader daar ook helemaal gek van wordt. Dan wil je moeder ook niks meer. En jij krijgt het gevoel dat je niks meer wilt, maar je ouders willen ook niks meer en dan.. Nou ja, dan moet je wel je ouders gaan helpen. Toen ik in Groningen woonde, toen moest ik mijn broertje naar school brengen en ophalen, toen moest ik thuis met alles helpen en daarnaast moest ik mijn studie afmaken en toen deed ik ook nog HAVO. Dat is dan heel wat.’ Jongen, 17 jaar, uit Somalië.

Gezinsleven onder druk

Kinderen vertellen dat zij zich veel zorgen maken over hun ouders en volwassen broers of zussen; ze raken volgens hen uitgeput en zijn passief. Ook worden hun ouders sneller boos of roken ze meer dan voorheen.

‘Dus als we samen zitten dan proberen we iets leuks te doen, maar dat krijgen we niet voor elkaar. We maken telkens ruzie. Ik zeg één woord, één klein woord en mijn moeder wordt meteen boos op mij.’ Meisje, 14 jaar, uit Armenië.

‘Ze putten onze ouders uit, want ze denken zo van ‘ja, we doen dat bij de ouders’, maar ze denken er niet over na dat wijzelf eronder lijden. Want als onze ouders... wij oudste kinderen moeten het van onze ouders overnemen thuis. Nou ja ‘thuis’...kamers.’ Jongen, 17 jaar, uit Somalië.

‘Ik vind als onze ouders niet naar school gaan en ze zetten ons zo lang in een asielzoekerscentrum. Dan worden onze ouders weer ouder, en door de stress worden ze ziek; en uiteindelijk als ze een verblijfsvergunning krijgen, krijgen wij het gevoel dat wij hun schouder zijn. En dat wij hen dan nog meer

moeten helpen. Want wij krijgen werk, wij krijgen geld, en zij krijgen dan alleen... hoe heet dat .. een uitkering. Als onze ouders zouden gaan werken, is het niet alleen dat geld, maar dan krijgen ze een dagritme. Dan weten ze ook hoe het zal gaan als ze een verblijfsvergunning hebben. En dan zullen ze ook – zeg maar – meer in beweging komen. En na de verblijfsvergunning hoeven wij ons dan ook geen zorgen te maken om onze ouders, want wij maken ons meer zorgen over onze ouders, dan onze ouders om ons. Terwijl het andersom hoort.’ Jongen, 17 jaar, uit Somalië.

‘Mijn ouders zijn kapot. Ja, dat gaat vanzelf. Kijk, veel stress. Ze moeten voor de kinderen zorgen en aan onze toekomst denken. Wij kunnen zeg maar ook niks voor hun doen. Alles wat ze hadden, hebben ze verkocht. Dus ja. Ze hebben veel gemist en verlaten voor ons en hadden zelf geen goede toekomst gekregen. Dus ze willen dat wij de meest goede toekomst gaan krijgen.’ Jongen, 15 jaar, uit Afghanistan.

Voor kinderen speelt het gemis aan gezelligheid en huiselijkheid een belangrijke rol. Een gevoel van ‘thuiskomen’ zou een tegenhanger kunnen bieden aan de stressvolle omstandigheden waarin zij verkeren.

‘Ja, je mag je woning niet huiselijk maken, zodat je echt thuis komt. Als je ergens naartoe bent geweest denk je ‘oh ja, ik moet nu weer terug naar het azc’ in plaats van dat je denkt ‘ik ga nu weer naar huis’. Gewoon thuis, met een bank, dat je TV kan kijken. Het hoeft geen flatscreen te zijn ofzo, maar gewoon TV kijken. En niet dat alles zo leeg is, en zo koud, dat is niet prettig.’ Meisje, 15 jaar, uit Angola.

Ouders geven aan dat veel kinderen psychische problemen hebben en soms ander gedrag gaan vertonen, zoals agressie. De stress die zij zelf ervaren is van invloed op de opvoeding, zeggen zij. Hun kinderen merken dat. Kinderen stellen vragen over hun situatie. Bijvoorbeeld waarom ze niet met vakantie kunnen, en waarom ze ‘opgesloten’ zitten op het centrum.

De ouders benadrukken dat de gezinslocatie een slechte omgeving is voor kinderen; ze kunnen er weinig doen en voelen zich afgesloten. Doordat het leefgeld laag is, en vanwege de inhuysregistratie, kunnen zij nooit iets leuks doen met elkaar buiten het centrum.²⁷

‘De kinderen zijn bezig met school, de ouders voelen meer stress. Toch voelen ook de kinderen dat ze afgesloten zijn. Alleen al door dit terrein merk je dat je in the *middle of nowhere* bent. De kinderen hebben natuurlijk ook vragen:

waarom zitten wij hier opgesloten? Vrijheid is belangrijk. Wij antwoorden dan: alles heeft een begin en een eind. Op een dag stopt dit ook.’

Moeder uit Somalië.

Professionals geven aan dat ouders door hun eigen problemen de situatie met hun kinderen niet altijd onder controle hebben en daarom soms tekortschieten in hun opvoedingstaak. Spanningen worden dan bijvoorbeeld afgereageerd op gezinsleden. In Amersfoort kan het GCA een doorverwijzing geven voor opvoedondersteuning (dit wordt gefinancierd door de gemeente). In Den Helder is het de JGZ-verpleegkundige die opvoedondersteuning verleent. Zowel werkbegeleiders als COA personeel stellen dat het goed zou zijn als er laagdrempelige opvoedondersteuning op de gezinslocaties beschikbaar komt.

Bejegening van kinderen door professionals

Kinderen geven aan dat zij – naast vriendelijkheid en begrip van individuele COA-medewerkers – last hebben van de wijze waarop professionals die werkzaam zijn op de locaties met hen omgaan. Zij willen gehoord worden en daarnaast respectvol en rechtvaardig behandeld worden. Maar bovenal willen ze serieus genomen worden. Dat is een thema dat vaak terugkomt in de interviews.

‘Ja, ze doen aardig, maar als je iets vraagt ofzo, dan krijgen ze een ander gezicht. Ja meteen, echt! Elke keer als ik daar iets ga vragen, dan kom ik terug met meer stress. Het maakt me echt gewoon...boos.’ Meisje, 17 jaar, uit Irak.

‘Ze (COA) zeggen ook tegen mensen: ja, je hebt een dakje. Dat is beter dan op straat wonen. Jullie wonen hier, dat is beter dan op straat. Dat is echt een belediging. Ik voel me elke keer beledigd, elke keer als ik daar heen ga.’

Meisje, 15 jaar, uit Irak.

‘Bijvoorbeeld de kamer waarin ik en mijn moeder wonen is heel hoog tot het plafond, en vies. Dus ik had gevraagd aan het COA of ze wilden helpen om de gordijnen eraf te halen, zodat we die konden wassen. Toen zeiden ze: ‘ja, wat denk je? Dat je hier in je huis woont ofzo? Je woont hier totdat je achttien bent en dan word je de straat op gezet.’ Meisje, 17 jaar, uit Rusland.

‘Ja, het COA, de keuken, DT&V en VWN.. iedereen die hier werkt... Ze hebben geen respect voor ons. Ze denken: ‘asielzoekers, we kunnen gewoon lekker lol maken’. Ze maken gewoon grapjes en ze denken dat wij dat leuk vinden.’ Meisje, 14 jaar, uit Armenië.

‘En we worden altijd vervoerd alsof we criminelen zijn.. Een busje met zwarte ramen, en daarboven zo echt van zo’n heel klein gaatje waar lucht door naar binnen kan komen enzo. En je ziet niet waar je heen gaat, totdat je er aankomt.’ Jongen, 17 jaar, uit Somalië.

Sommige kinderen hebben het gevoel dat zij ‘weggepest’ worden. Zij denken dat een onheuse bejegening deel uitmaakt van een strategie om de mensen te doen vertrekken.

‘Ik denk dat de IND dat gewoon heeft afgesproken met de mensen van COA. Dat als ze zo doen tegen de mensen, dat ze dan teruggaan. Maar dat gebeurt niet. Ja, want de laatste tijd is dat echt veranderd. Dat was niet zo in een gewoon azc.’ Meisje, 17 jaar, uit Irak.

‘Ik denk dat ze het slecht maken voor ons en denken ‘dan gaan mensen wel terug’. Kijk, ze gaan ons niet een paar dagen zonder eten laten zitten ofzo. Maar ik bedoel, soms gaan ze echt... het zijn geen grote zichtbare dingen, maar van die kleine sneaky dingen. Dan begint het gewoon je hersenen en je gezondheid aan te tasten. Dat is gewoon niet ok.’ Meisje, 15 jaar, uit Angola.

• Vrijheidsbeperking en meldplicht

Het feit dat hun ouders zich elke dag moeten melden²⁸, vinden veel kinderen heel erg. Ze vergelijken de gezinslocaties met een gevangenis.

‘Hier moeten je ouders zich zes keer per week melden, meldplicht, en je kan niet eens op vakantie. Je kan niet eens leuke dingen met je ouders doen. Daar word je ook helemaal niet gezonder van.’ Meisje, 13 jaar, uit Irak.

‘Iemand die in de gevangenis is, die gaat ook niet elke dag melden. Maar dit is echt erger dan de gevangenis, je gaat elke dag melden, dat slaat echt nergens op. Eén keer per week, ja dat is goed, als ze willen weten of we naar een ander land gaan. Als we willen gaan, kunnen we ook nu vertrekken, toch? Wat bedoelen ze nou? Wat is de bedoeling van elke dag stempelen? Ik snap het echt niet.’ Jongen, 17 jaar, uit Afghanistan.

Veel kinderen ervaren de beperkte bewegingsvrijheid als een grote belemmering: ze mogen niet buiten de grenzen van de gemeente komen waar de gezinslocatie is gevestigd. Aangezien de meeste gezinslocaties in (de buurt van) dorpen gelegen zijn, is een bezoekje aan een naburige stad dus al verboden terrein.

‘Je moet elke dag stempelen. Je mag niet naar de stad gaan ofzo. Je moet toestemming hebben, als je bijvoorbeeld naar de dokter gaat, dan mag je gaan. En als je bijvoorbeeld naar de stad gaat, en je hebt geen afspraak bij de dokter, dan hebben ze een paar mensen voor controle, die zien er net als ons uit, maar je denkt niet dat die van het azc zijn... en ze zien jou en dan zeggen ze ‘Heb je een afspraak bij de dokter?’. En dan zeg je ‘nee’, en dan krijg je een bekeuring daarvoor.’ Jongen, 12 jaar, uit Afghanistan.

‘Alleen tien kilometer en dan klaar. Als de politie je ziet na tien kilometer, en ze vragen waar je woont en kijken je pasje na, dan moet je naar de gevangenis. Dat mag niet, verder dan tien kilometer. Dat is een afspraak.’ Meisje, 12 jaar, uit Rusland.

De meldplicht en de vrijheidsbeperking betekenen dat de kinderen slechts sporadisch een dagje weg of op vakantie kunnen gaan, terwijl zij zien dat dit voor klasgenoten vanzelfsprekend is.

‘Sommige vrienden zeggen: ‘Ik ga in de zomervakantie naar Duitsland’ of ‘We gaan op vakantie’. En jij moet gewoon thuis blijven. Dat doet echt pijn.’

Meisje, 14 jaar, uit Irak.

Vooraf de situatie van jongvolwassen broers en zussen noemen de kinderen problematisch. Zij mogen na de middelbare school niet meer studeren of werken en krijgen dezelfde vrijheidsbeperking opgelegd als hun ouders.²⁹ Hun enige dagelijkse activiteit is volgens de kinderen boodschappen doen en stempelen.

‘Jongeren die achttien zijn kunnen niet naar school. Die lopen hier de hele dag een beetje rond. En een beetje slapen en wakker worden, slapen, eten en wakker worden. Daar is niks aan. Na een tijdje begint dat te vervelen en dan begin je wel een achterstand te krijgen. Want je gaat niet meer naar school, je kan niet werken. Je bent achttien of negentien en je wilt je eigen geld verdienen, maar dat gaat ook niet.’

Meisje, 15 jaar, uit Angola.

‘Wij kinderen gaan naar school, wij gaan hier met elkaar om, maar... ik vind dat ze ook activiteiten voor onze ouders moeten bedenken.’

Jongen, 17 jaar, uit Somalië.

Alleen de ouders hebben de dagelijkse plicht te stempelen. Kinderen onder de 18 jaar zijn daarvan vrijgesteld. Dit heeft echter wel tot gevolg dat kinderen nooit met hun ouders op stap kunnen.

‘Wij kunnen wel gaan, maar waar moeten we heen zonder ouders? Wij gaan soms bij vrienden chillen. Maar bijvoorbeeld als je naar familie gaat ergens in Nederland, dan is het wel leuk om met je ouders te gaan, toch? Dan ga je met je ouders daar logeren en leuke dingen doen. Maar elke keer dat je alleen gaat, dat is niet leuk.’

Jongen, 17 jaar, uit Afghanistan.

Dat de meldplicht veel stress geeft wordt ook door de ouders bevestigd.

‘De meldplicht geeft extra stress aan de ouders en dat heeft ook weer invloed op de opvoeding, hoe je met kinderen omgaat. Kinderen merken dat.’

Vader uit Irak.

Het vrijheidsbeperkende regime van de gezinslocaties heeft volgens de kinderen tot gevolg dat er sneller en harder gestraft wordt bij overtredingen van de regels.

‘Als je een magnetron in je kamer hebt... die rooksensoren die reageren heel snel zeg maar. Als je je eten hebt opgewarmd, dan tuut-tuut-tuut... Ja, magnetron weg. Hij wordt weggehaald en dan krijg je ook nog een boete daar bovenop. Na de eerste keer krijg je boete, na de tweede keer krijg je ook een boete, en na de derde keer word je uitgezet.’ Jongen, 17 jaar, uit Somalië.

‘Boetes? Ja, zes euro per dag als we niet gaan stempelen.’
Jongen, 13 jaar, uit Irak.

• School en perspectief

De meeste kinderen uit de focusgroepen gaan naar het voortgezet onderwijs, een paar zitten in de hoogste groepen van de basisschool. Naar school gaan en het contact dat ze daardoor hebben met leeftijdsgenoten en andere mensen buiten de gezinslocatie is voor hen heel belangrijk. Ze zijn even weg van de gezinslocatie en vinden er soms steun. Zo vertelde een 17-jarig meisje uit Burundi dat zij haar problemen niet thuis bespreekt, maar wel met haar mentor op school. Tegelijkertijd vertellen de kinderen dat ze ook veel moeilijkheden op en rond school hebben.

School als afleiding

Veel kinderen vinden het een voorrecht om naar school te gaan en een diploma te behalen, omdat hun ouders deze kans niet hebben. Ze hebben grote behoefte om een toekomst op te kunnen bouwen en blijven daardoor gemotiveerd. Voor anderen biedt school de nodige houvast en afleiding van de onzekerheid en de stress in het dagelijks leven.

‘Ik vind: gezondheid en school staan op de eerste en tweede plek. Want ik wil mijn school echt afmaken!’ Jongen, 14 jaar, uit Algerije.

‘Maar dan is het vakantie en denk je ‘ik wil naar school, want anders heb je niks te doen.’ Meisje, 13 jaar, uit Irak.

‘Als ik het zo bekijk, dan denk ik van ‘waarom doe ik dat niveau?’ Ik kan veel hoger, ik kan veel meer aan.’ Jongen, 17 jaar, uit Somalië.

‘Ja maar kijk, ik heb groep zeven en acht overgeslagen. En in groep zeven en acht krijg je heel veel belangrijke dingen. Ik zat in groep zes in Ter Apel en daarna ging ik van groep zes naar de eerste klas; ik heb ook de CITO-toets niet gedaan. Ik ging gelijk naar de middelbare school. En toen moest ik naar een lager niveau, VMBO.’ Jongen, 13 jaar, uit Irak.

‘Kleine kinderen zijn de hele dag bij hun ouders. Maar vroeger dachten ze heel goed na dat kinderen ook naar de crèche enzo konden. Maar na een paar jaar begon het niemand meer te boeien. De kinderen moesten thuis blijven. Mijn zusje was vier jaar geworden en ze mocht maar één week naar school, en daarna niet meer. Ze zeiden tegen haar: ‘je moet vijf worden, dan mag je pas naar school’.’ Meisje, 12 jaar, uit Irak.

Concentratieproblemen

Kinderen vertellen ook dat ze zich niet goed kunnen concentreren. Volgens hen komt dit mede door de onzekerheid en de angst om elk moment uitgezet te worden.

‘Er zijn veel redenen waardoor je je op school niet kunt concentreren. Vooral maak je je zorgen over je ouders, over jezelf, over je familie. En ook dat je bang bent dat je morgen wordt teruggestuurd, of dat iemand uitgezet wordt. Dat kan je allemaal merken. Als iemand anders hier wordt uitgezet, natuurlijk ga ik dan ook hier uit het azc gezet worden. Ik heb geen toekomst, dus daarom kun je je niet concentreren.’ Meisje, 15 jaar, uit Afghanistan.

De leerkrachten vinden dat er nog steeds meer aandacht moet komen voor betere begeleiding en zorg aan deze groep kinderen, omdat hun sociaal-emotionele ontwikkeling erg onder druk staat. Zij hebben hier extra ondersteuning bij nodig. Een schooldirecteur gaf aan dat de problematiek die zich voordoet bij de leerlingen vooral signalen zijn van trauma en gebrek aan vertrouwen.

‘Bij de kinderen hier zie je bepaalde patronen ontstaan. Oudere kinderen in de bovenste groepen hebben moeite om te gaan met autoriteit. Ze luisteren niet naar de leerkracht. De motivatie bij kinderen wisselt sterk, per persoon, per dag en per klas; het is niet duidelijk waar dat aan ligt. In de groepen is continu strijd om positie.’ Locatieleider basisschool.

‘Ik ga als een robot naar school, en zoals een robot leren. Voor wat moet ik leren? Ik heb geen toekomst. Voor wat moet ik leren?’ Meisje, 15 jaar, uit Afghanistan.

Basisscholen op de gezinslocaties hebben inmiddels samenwerking gezocht om te bepalen hoe zij het onderwijs het beste kunnen inrichten en om hier erkenning voor te krijgen van de overheid.

Achterstand door verhuizingen

Door de vele verhuizingen, en dus het wisselen van school, is het voor veel kinderen moeilijk om op niveau te blijven. Als gevolg hiervan raken ze gedemotiveerd.

‘Ik heb mijn basisschool netjes afgemaakt, daar ben ik blij mee. Maar vanaf groep acht, pfft... ik ging steeds heen en weer verhuizen en mijn CITO-score was dat ik naar de HAVO moest. Maar omdat ik periodes had gemist, moest ik het tweede jaar nog een keer HAVO doen. Je kon twee jaar brugklas doen,

maar toen had ik weer een stuk of twee periodes gemist en toen zetten ze mij in Kader (VMBO). Ik dacht zo van 'laat ook maar, ik ga toch weer verhuizen'. Ja, ik bedoel van 'waarom, waarom ga ik er heen?' Ik ga toch verhuizen of er komt wel iets waardoor het dan niet wordt afgemaakt.'

Jongen, 17 jaar, uit Somalië.

‘En door de verhuizing zat ik zeven maanden thuis. Dus ik heb die maanden school gemist en daardoor bleef ik zitten. En qua huiswerk enzo, ja daar kom ik gewoon niet aan toe hier. Geen concentratie, geen ruimte, geen privacy, niks. Geen internet, dat is het belangrijkste.’ Jongen, 16 jaar, uit Irak.

Gebrek aan voorzieningen

Om te kunnen presteren op school is van belang: een goede nachtrust, een plek waar je rustig huiswerk kunt maken en (zeker voor de middelbare scholieren) een computer met een snelle internetverbinding. Deze basisvoorwaarden worden door de jongeren zelf genoemd en door hen niet gemist. Dat heeft gevolgen voor hun prestaties op school.

Ze geven aan vaak gestoord te worden in hun nachtrust doordat zij met zoveel mensen dicht op elkaar wonen. Dit maakt ook dat zij nauwelijks ongestoord huiswerk kunnen maken.

‘Met elkaar op één kamer slapen? Nou, altijd ruzie... Maar ik heb ook examens. En hij zit de hele tijd te chatten, en dan kan ik me niet concentreren.’

Jongen, 15 jaar, uit Afghanistan.

‘Ik heb ook een broertje dat niet goed slaapt. En dan is hij tot vier of vijf uur wakker, en dan kan ik ook niet slapen. En dan moet je de volgende dag weer om half zeven wakker worden en dat kan niet. En voor huiswerk is dat ook niet... Kijk, je hebt één kamer en dan overal herrie en televisie aan en iedereen praat, en dan kan je je niet concentreren.’ Meisje, 14 jaar, uit Armenië.

‘Er is hier niet een ruimte gewoon voor echt stilte en huiswerk. Die is er niet, nee die is er niet.’ Jongen, 17 jaar, uit Somalië.

‘Ik studeer ook heel hard, ook tot twee uur 's nachts. En dan is er een vrouw met een baby die huult echt de hele tijd, dus kan ik me niet meer concentreren.’ Meisje, 17 jaar, uit Irak.

‘Het is vervelend dat je geen eigen kamer hebt. Bijvoorbeeld 's nachts, dan kun je leren. Ik wil gewoon 's nachts gaan leren. Ik heb tegen COA gezegd: ik heb

examens en ik wil 's nachts leren, dan kan ik me beter concentreren, want dan is het meestal rustig. Ze zeiden: we geven je geen kamer. Ik zei: 'Alleen gewoon voor dat examen; als het examen klaar is geef ik gewoon de sleutel terug'. En ze zeiden: nee, sorry dat kan niet, dat gaat niet door.'

Jongen, 17 jaar, uit Afghanistan.

‘En die huiswerkruimte... ze zeggen dat je daar altijd toegang hebt, maar het kan niet altijd. Want of dit of dat is er gebeurd. Of dan en dan kun je er niet in. En dan hele omwegen, terwijl ik alleen maar even wil kijken of ik morgen huiswerk heb. En dan zeg ik: ok, laat maar dan.’ Meisje, 15 jaar, uit Angola.

Naast een gebrek aan rust en ruimte voor het maken van huiswerk, hebben kinderen last van het feit dat er geen internet is. Er is geen WIFI. Als kinderen al gebruik kunnen maken van een computer in de computerruimte (of Open Leercentrum), dan is er sprake van een uiterst trage internetverbinding. Dit levert problemen op bij het maken van schoolopdrachten.

‘Ja, en er is niet echt internet hier. Bij mij op school zitten meer dan duizend mensen, en daar is gewoon WIFI. Hoeveel mensen wonen hier? Er is hier wel een netwerk, maar dat is niet open. Dus als je... we willen allemaal studeren enzo, maar je kan niet eens op de schoolsite komen. En daar heb ik wel veel stress van, want dan ben ik aan het leren en dan loopt het de hele tijd vast.’ Meisje, 17 jaar, uit Irak.

‘Hier hadden ze zogenaamd een plek waar je rustig kon studeren en altijd naartoe kon gaan. Maar dat was helemaal niet zo. Het ging ook best wel slecht met mij op school, en alles ging achteruit. Echt, opdrachten van maanden geleden moest ik nog steeds inleveren, want ik kon niet in die computers, en allemaal gedoe.’ Meisje, 15 jaar, uit Angola.

‘Een opdracht die je in een uur moet kunnen maken, duurt bij mij dan soms drie uur door dat internet. Want hij loopt de hele tijd vast. Vooral als je HAVO of VWO doet, dan moet je heel veel met de computer werken. Veel opdrachten, veel verslagen. Gisteren was ik tot twee uur 's nachts bezig en toen had ik mijn huiswerk nog niet helemaal af, want toen liep het ook de hele tijd vast.’ Meisje, 17 jaar, uit Irak.

‘Er zijn vier computers, van zeven tot negen uur. En die computers... er staan geen programma's op, dus je kunt helemaal niks openen. Het is allemaal beveiligd door het COA, daar heb je codes voor nodig, als je een powerpoint

wil maken of wat dan ook. Dat kan gewoon niet. En dat heb ik al echt zes maanden geleden gemeld, en daar hebben ze niks aan gedaan. Er zijn maar vier computers voor een heleboel leerlingen.’ Jongen, 16 jaar, uit Irak.

‘Er is hier echt heel sloom internet.’ Meisje, 13 jaar, uit Armenië.

‘Je moet je huiswerk op school maken, of helemaal niet.’
Meisje, 12 jaar, uit Rusland.

Voor de kinderen betekent het gebrek aan een computer met goede internetverbinding ook het verlies van contact met de buitenwereld, bijvoorbeeld met vrienden die elders in het land wonen.

‘Ik woonde eerst in een gewoon azc. Daar had ik veel vrienden. Maar ik heb geen contact meer met hun, ook niet op de computer enzo. Die computer-ruimte van hun gaat om drie uur open en die van ons van zes tot zeven. En dat is niet leuk, want je kunt niet met je vrienden contact hebben.’
Jongen, 12 jaar, uit Afghanistan.

Perspectief

Ondanks het feit dat ze het belangrijk vinden om naar school te gaan, beoordelen veel kinderen onderwijs ook als ‘nutteloos’. Ze beseffen dat ze geen vervolgopleiding mogen starten na hun achttiende of het werk mogen doen waarvoor ze worden opgeleid.

‘Ik zit in het eindexamenjaar Zorg en Welzijn van de praktijkschool. Ik hoopte volgend jaar naar het ROC te gaan, maar ze zeggen: ‘Nee, jij mag niet omdat je achttien wordt’. Al mijn andere klasgenoten gaan hierna naar een andere school, ik ben de enige die dat niet mag, dat is gewoon raar. Ik wil verder studeren, maar dat kan niet.’ Meisje, 17 jaar, uit Somalië.

Sommige kinderen ervaren al eerder een gebrek aan perspectief. Zij raken hun motivatie kwijt door de verhuizingen of omdat zij het gevoel hebben dat ze niet op hun optimale niveau kunnen presteren. En dat dit ook weinig uitmaakt, omdat ze geen toekomst voor zichzelf zien.

‘Ik moet mijn land uit. Mijn moeder zit elke dag te huilen. Dus euh... wat heb je aan diploma’s als je in je land bent?’ Jongen, 17 jaar, uit Somalië.

‘Kijk, ze zeggen: je mag doorstuderen enzo. Maar als je klaar bent, dan moet je eigenlijk werken. Je wil dokter worden ofzo, maar je mag toch niet werken. Dus wat heeft het voor zin dan?’ Jongen, 13 jaar, uit Irak.

‘En dan krijg je stress, en dan haal je niet meer goede cijfers.’
Meisje, 16 jaar, uit Georgië.

‘Toen ik basisschool groep acht deed, toen deed ik al jaren mijn best, toen zat ik tenminste op een normale basisschool. Maar toen verhuisde ik naar Ter Apel, en mijn cijfers gingen ineens heel laag. Ik deed geen ene donder meer op school, want ik dacht ‘dit is toch niet meer belangrijk’. Je bent niet echt gemotiveerd op school; en dus deed ik geen ene donder in de CITO-toets. Eigenlijk moest ik naar praktijk gaan, maar nu dat ik hier zit, zie je mijn cijfers heel snel omhoog gaan. En toen vroeg mijn mentor een keer: ‘waarom zit je niet in VMBO-TL of hoger? Want je cijfers zijn veel hoger dan wat je in je CITO-toets hebt gehaald.’ Jongen, 14 jaar, uit Algerije.

‘Als je denkt aan hoe je situatie eruit ziet, dan wil je toch niet verder leren of iets anders doen. Ik heb wel zin om naar school te gaan, maar door deze situatie kan ik dat niet, dus ik zei ‘het is beter dat ik stop’. Ik heb geen zin om zulke dingen te doen, want ik ben asielzoeker. Dan mag je niet doorwerken. Dat is...dan doe je het voor niks gewoon.’ Jongen, 14 jaar, uit Afghanistan.

Sommige kinderen blijven – ondanks alles – dromen over wat zij later willen worden.

‘Mijn droom is om een succesvolle, machtige vrouw te worden, die gerespecteerd wordt natuurlijk. En om mijn HAVO-diploma te halen natuurlijk. Dat wil ik heel graag halen. En dan gewoon verder studeren.’ Meisje, 15 jaar, uit Angola.

‘Ik wil een zakenman worden sinds ik voel hoe erg het is. Ik wil een geslaagde zakenman worden om mensen hier te helpen, om geld te geven voor activiteiten, zeg maar een soort sponsor. Daarom wil ik een geslaagde zakenman worden.’ Jongen, 14 jaar, uit Algerije.

‘Ik doe zelf bouwtechniek op school en ik heb dat gekozen omdat ik architect wil worden. Ik vind architect worden gewoon leuk. De hoogste toren ter wereld bouwen.’ Jongen, 15 jaar, uit Irak.

‘Ik wil ook weten of ik mijn plaats hier kan houden. En of ik mijn toekomst gewoon in Nederland kan houden. Dus mijn school blijft en mijn toekomst blijft. Niet steeds op een andere plaats blijven. Niet mijn eigen land. Want als ik nu naar mijn eigen land ga, moet ik naar groep één; ik moet zelfs naar groep één! Dat is voor mij zwaar. Ik kan niet eens schrijven in mijn eigen taal. Ik ben nu vier-en-een-half jaar in Nederland.’ Meisje, 15 jaar, uit Irak.

• Gezondheid en medische zorg

De kinderen geven aan te kampen met veel gezondheidsklachten. Daarnaast beschrijven zij hoe lastig het is om toegang te krijgen tot de huisarts of tweede-lijns zorg (ziekenhuis/specialist of GGZ).

Gezondheidsklachten

De inactiviteit, angst en stress maken de bewoners van de gezinslocatie ziek, zeggen de kinderen. Ze vertellen dat zij buik- en hoofdpijn hebben sinds ze in de gezinslocatie wonen.

‘Ik ben twee jaar geleden hierheen gekomen, daarvoor woonde ik in andere azc’s. Het was hier vanaf het begin zo dat ik hoofdpijn kreeg. Het is nu twee jaar dat ik elke dag hoofdpijn heb.’ Meisje, 16 jaar, uit Iran.

‘Psychisch is mijn dochter er slecht aan toe, maar alle kinderen zijn er hier slecht aan toe. Voor kinderen is deze omgeving rampzalig, ze gaan nooit eens uit. Kinderen komen hier het kamp niet uit. Ouders hebben geen geld en geen tijd om iets met ze te gaan doen.’ Moeder uit Irak.

‘Ik heb wel hoofdpijn en ik weet niet wat er met mij aan de hand is. Ik weet niet eens wat er in mijn hoofd zit, maar ik heb wel steeds hoofdpijn. En ik denk de hele tijd dat er iets ergs is met mij. Maar als ik naar de dokter ga, nemen ze het niet serieus.’ Meisje, 16 jaar, uit Iran.

Toegang tot zorg

Sommige kinderen vertellen dat ze in behandeling zijn bij een psycholoog, anderen geven aan somatische klachten te hebben sinds zij verhuisd zijn naar de gezinslocatie. Volgens hen zijn de medewerkers van GCA niet behulpzaam en krijgen bewoners te horen dat hun symptomen ‘normaal’ zijn.

Vaak wordt alleen het advies gegeven meer water te drinken of paracetamol te nemen. De kinderen vinden dat de klachten niet serieus worden genomen en er niet individueel gekeken wordt. Ook is het moeilijk om een doorverwijzing te krijgen naar een huisarts, medisch specialist of om bijvoorbeeld bloedonderzoek te krijgen.

‘Die GCA mensen zeggen altijd tegen mama: ‘Ga maar water drinken, of paracetamol eten.’ Ze geven nooit goede medicijnen, en ook geen speciale dokter. ‘Tja, jij bent terugkeer.’ Zo zeggen ze dat. Mijn moeders tong was dik

en zwart geworden, en rood hier, en ze zeggen: 'Ja mevrouw, je moet water drinken, of paracetamol, wij kunnen jou niet naar een speciale dokter sturen, want jij bent terugkeer, je procedure is niet open.' Maar iedereen is hetzelfde. Of je nu een paspoort hebt of niet, mensen zijn mensen. Ik wil gewoon dat ze eerlijk zijn.' Meisje, 17 jaar, uit Burundi.

In een gesprek met de Werkgroep Kind in azc bevestigt een GCA-verpleegkundige dat ze vaak het advies geeft om meer water te drinken, omdat bekend zou zijn dat jongeren te weinig vocht binnen krijgen en daardoor hoofdpijn krijgen.

De jongeren hebben opvallend weinig vertrouwen in de gezondheidszorg op de gezinslocaties. Ze vinden vooral dat ze niet gehoord worden, dat hun klachten niet serieus worden genomen of dat deze gebagatelliseerd worden, en dat er pas serieus gekeken wordt als het (bijna) te laat is.

‘Mijn broertje, mijn kleine broertje. Toen wij hier in Nederland kwamen was hij ongeveer drie maanden. Hij heeft astma en een keer 's avonds om twee uur kon hij niet meer adem halen. Toen gingen we naar de receptie en zeiden we dat hij niet goed kon ademen. Toen was er een vrouw die heeft gebeld voor een dokter, en die kwam kijken, maar die zei 'er is niks; jullie moeten een paracetamol nemen'. Toen was het 5 uur en was het écht heel slecht, en toen moesten we met een ambulance en toen moest mijn broertje ongeveer vijf maanden daar blijven in het ziekenhuis. Hij kon niks drinken, maar hij kreeg zo'n pijp door zijn neus.’ Jongen, 12 jaar, uit Afghanistan.

‘Nou we gingen daar een keer heen. Mijn zusje had al drie dagen koorts, gewoon 40 graden. Ze was twee jaar, dus we gingen daar heen. 'Oh, dat maakt helemaal niks uit'. Maar ze kon gewoon amper praten, ze was echt heel erg ziek. 'Het is heel normaal, het maakt niks uit'. Ja.. 'Eet ze nog? Drinkt ze nog? Praat ze nog? Oh, nou dan leeft ze, dus dat maakt niks uit.’ Meisje, 16 jaar, uit Georgië.

‘En dat is nog niet het ergste. Want het ergste was een keer nadat mijn moeder al een keer een hartinfarct had gehad. Ze was in haar kamer en ze voelde zich niet lekker. Ik ging zelf 112 bellen en toen kwam GCA. Ze vroegen aan mij: 'Ja, waarom heb je 112 gebeld? Het gaat nu nog even goed met haar'. En toen gingen zij naar de receptie om te zeggen dat ze de ambulance terug moesten sturen. En daarna hebben ze zelf de ambulance toch nog gebeld.’ Jongen, 17 jaar, uit Somalië.

‘Mijn broertje had een zeldzame ziekte, die bij drie kinderen in een jaar voorkomt ofzo. Hij had allemaal plekken op zijn hele lichaam en zijn lippen werden heel dik, en hij spuugde allemaal witte dingen uit. Dus wij belden hier zo, en ze zeiden dat we 24 uur moesten wachten. De volgende dag belden we weer, en ze zeiden precies hetzelfde. Dus we gingen naar de receptie, en die zeiden dat ze ons niet konden helpen. Dus mijn moeder heeft zelf de taxi gebeld en toen zijn we naar het ziekenhuis gegaan. Mijn broertje moest daar een week blijven.’ Jongen, 13 jaar, uit Somalië.

‘Bij mij was dat ook gebeurd. Mijn vinger was eraf; hier van boven. En ik moest anderhalf uur wachten voordat de taxi kwam. Toen was ik twee of drie keer flauwgevallen.’ Meisje, 15 jaar, uit Irak.

‘Ja, een paar maanden geleden voelde mijn moeder zich echt niet lekker en ze viel gewoon flauw. Het was ergens vier uur ’s morgens ofzo. Dus toen maakte mijn vader mij wakker en toen moest ik naar hier rennen. Toen gaf ze mij zo’n telefoon. Ik zei ‘Mag ik iemand bellen?’ En toen wilde ik 112 bellen. En toen zeiden ze ‘Nee, je moet eerst dat nummer bellen’. En toen kreeg ik zo’n vrouw, en toen moest ik tien minuten wachten voordat ik zo’n andere vrouw kreeg. ‘Ja, vertel je probleem maar aan deze vrouw’. En toen zei die vrouw: ‘ja, breng de telefoon maar even naar je moeder’. Ik zei: ‘mijn moeder kan niet praten! Ze is toch flauw gevallen.’ En toen na een uur kwam die ambulance mijn moeder ophalen.’ Meisje, 16 jaar, uit Azerbeidzjan.

De kinderen beschrijven de gezondheidszorg vooral als een ‘machtsblok’ dat tegenover hen staat. Je moet enorm veel moeite doen om door de eerste medische beoordeling heen te komen om vervolgens de gewenste hulp te krijgen. Ze geven aan behoefte te hebben aan zorg die beter toegankelijk is en die meer oog en oor heeft voor hun (specifieke) situatie en behoeften.

‘Als we naar het MOA (GCA) gaan en zeggen ‘hier heb ik last van’. Dan zeggen ze: ‘neem maar een paracetamol’ en klaar. Dan wordt er niet echt naar je geluisterd. En als je echt zo’n vergunning hebt en echt naar een ziekenhuis gaat, dan gaan ze voor je uitzoeken welke medicijnen je kunnen helpen. En hier zeggen ze dan gewoon ‘paracetamol nemen en goed voor jezelf zorgen’.’ Meisje, 13 jaar, uit Irak.

‘Ja, als je hier naar de dokter gaat, zeggen ze gewoon ‘Ga minder stressen’. Hoe kan ik minder stressen?’ Meisje, 15 jaar, uit Afghanistan.

‘Maar waar het hier om gaat is gewoon dat we geen recht hebben om iets te zeggen. Dat ze toch niets voor ons gaan doen. Het lijkt wel oorlog, dat hun winnen. Hun winnen altijd.’ Meisje, 15 jaar, uit Irak.

‘Door de stress ga je ook minder goed voor jezelf zorgen. Want dan krijg je gewoon klachten aan je lichaam. Van dit of dat, mijn knie doet pijn, en ik kan niet trap lopen. ‘Ach nou ja, dat komt wel goed’, zeggen ze dan. Neem maar paracetamol en veel water drinken, dan komt het helemaal goed.’

Meisje, 15 jaar, uit Angola.

‘Ja, en als je problemen hebt, moet je het eerst aan de receptie vertellen. En daarna aan de verpleegkundige, en die heeft er soms niet echt verstand van, want zij moet je dan verwijzen naar de huisarts en die naar een specialist. Dat is niet makkelijk. Als je in het ziekenhuis bent, dan denk je van ‘Oh gelukkig, ik ben hier gekomen. Uit...éindelijk! En als je daar bent zeggen ze: ‘als je eerder was gekomen, was het beter geweest.’ Dat is niet alleen met mij gebeurd, maar met veel mensen hier. En dan denk je...’ Meisje, 17 jaar, uit Irak.

‘Nu krijg je voor sommige medicijnen geen geld, omdat de verzekering dat niet betaalt. Voor sommige medicijnen die we echt nodig hebben.’

Meisje, 16 jaar, uit Armenië.

‘Ze (GCA) hebben geen communicatie met elkaar. Ze hebben ook geen communicatie met ons. Het is echt zo. Bijvoorbeeld: er staat iemand voor jou in de rij, die zegt dat hij zich niet lekker voelt. En dan gaan ze die persoon wel bekijken en daarna zeggen ze van dat het niet zo is. Maar dan kom jij, en dan gaan ze jou niet bekijken, terwijl jij wel ziek bent! En daarna zeggen ze ‘nee, u wilt gewoon een procedure’ ofzo. Ja, die mensen voor ons hebben misschien een act uitgevoerd, en dan denken ze nu dat iedereen een act uitvoert. En dan helpen ze ons niet.’ Jongen, 17 jaar, uit Somalië.

• Armoede

Een ander onderwerp dat naar voren komt in de groepsdiscussies is het gebrek aan financiële middelen. Gezinnen in gezinslocaties krijgen minder leefgeld dan gezinnen in een regulier asielzoekerscentrum. Dit maakt het leven voor de kinderen extra moeilijk. Naast de vrijheidsbeperking zorgt de financiële situatie ervoor dat zij nauwelijks mogelijkheden hebben voor recreatie of activiteiten met hun ouders. Het leefgeld gaat op aan boodschappen. Daarom is het voor de kinderen lastig om te voorzien in behoeften zoals ontspanning met vrienden of kleding.

‘Je doet twee keer boodschappen en dan is het geld gewoon op.’

Meisje, 17 jaar, uit Irak.

‘Bijvoorbeeld in plaats van kleren kopen we brood, zeg maar..’

Meisje, 14 jaar, uit Armenië.

‘Kijk, ik zit op een school waar alle kinderen in mijn eigen leeftijd zeg maar chic op school komen. Dus ik wil ook echt als normale mensen goede kleren dragen. Dus ik probeer ook als hun... hun cultuur na te doen. Dus ik moet toch.. ik ben ook als een Hollander dus eigenlijk. Ik moet ook...’

Jongen, 15 jaar, uit Afghanistan.

‘Je moet gewoon wekelijks je eten kopen enzo. En dan heb je ook nog afspraken met bijvoorbeeld de IND en je advocaat. En misschien is dat ergens heel ver hier vandaan, dus dat kost dan misschien al 50 euro ofzo. En dan wil je ook nog andere dingen doen, en dan heb je daar niet genoeg geld voor. Bijvoorbeeld een dagje naar de stad. Of met vrienden afspreken of uit eten. Maar dat kan niet, want je hebt geen geld. Maar dat is wel belangrijk, gewoon voor iedereen.’

Meisje, 15 jaar, uit Angola.

Veel kinderen zouden daarom graag een bijbaantje hebben, dat volgens hen ook helpt tegen de verveling en om contact te krijgen met de Nederlandse samenleving. Sommige kinderen vertellen dat ze hebben gesolliciteerd, maar zijn afgewezen omdat ze geen identiteitsbewijs hebben.

‘Vorige week had ik een stage-gesprek met mijn bedrijfsleider. Hij bood mij een baantje aan, maar ik kon geen ja zeggen terwijl ik dat wel dolgraag wou. Ik heb geen identiteitsbewijs, en ja, dat is nodig om te werken. Ik vertelde dit allemaal en hij stond, ja, hij stond er versteld van.’

Meisje, 16 jaar, uit Irak.

‘Ik had een rekenmachine nodig, maar die is wel duur. En toen zei ik van ‘ja, wie moet dat dan betalen’. En toen dacht hij van ‘ja, laat die mensen dan werken, zodat ze dat zelf kunnen betalen. Dus ja..’ Meisje, 17 jaar, uit Irak.

‘Ja, je kunt hier werken, zoals mijn moeder in de huiswerkrumte. Dat is per uur 55 cent, en per week ongeveer 13 euro. Maar ja, daar heb je niks aan.’ Jongen, 16 jaar, uit Irak.

Medewerkers van VluchtelingenWerk bevestigen dat veel bewoners problemen hebben met geld (schulden, openstaande rekeningen). Het beschikbare budget is wel voldoende om van te eten, maar geld voor kleding, babyartikelen en zelfzorgmiddelen is er nauwelijks.

‘Vaak zijn er problemen met geld. Dat speelt bijvoorbeeld bij Irakezen van wie de status is ingetrokken. Dan zijn er schulden ontstaan, omdat bijvoorbeeld de energierekening door is blijven lopen. Of jongeren hebben nog boetes opstaan.’ Werkbegeleider, VluchtelingenWerk.

• Sociaal leven en discriminatie

Een terugkerend thema in de gesprekken met kinderen is het belang van vrienden, het 'erbij willen horen' en de negatieve ervaringen die veel kinderen hebben met sociale uitsluiting en discriminatie. De gezinslocaties liggen vaak buiten de bebouwde kom en in de buurt van kleine (plattelands)gemeenten. Kinderen geven aan dat zij zich vaak niet geaccepteerd voelen door Nederlandse leeftijdsgenoten en door mensen die zij tegenkomen in de buurt.

‘Heel veel mensen hebben wat tegen buitenlanders.’

Meisje, 11 jaar, uit Afghanistan.

‘Ja, maar ze weten niet dat we ook gewoon mensen zijn.’

Meisje, 15 jaar, uit Afghanistan.

‘Ik vind dat echt niet leuk. Die weg fiets ik altijd 's ochtends naar school en die mensen.. ik lach naar hun om gedag en 'hoi' te zeggen. En dan krijg je zo'n vies gezicht van hun terug. [stilte] Als ze niet oud waren, dan had ik gewoon terug kunnen zeggen van 'Waarom kijk je zo boos, zo vies naar mij? Wat heb ik jou gedaan?' Maar het zijn ouderen en ik heb respect voor hen, voor ouderen. Dus je kan dat niet tegen ze zeggen.’

Meisje, 14 jaar, uit Armenië.

‘We waren in de bus, en er waren twee Nederlandse meisjes. Die maakten grapjes over ons allemaal hier. En ze zeggen 'vieze buitenlander', en ze zeggen gewoon 'kut buitenlander, ga terug naar je eigen land'. En zij, en iedereen eigenlijk die buitenlander was, werd boos; en toen gingen die Nederlandse meisjes gooien met kauwgom en papier enzo; en toen werd mijn vriendin boos en heeft geslagen.’

Jongen, 12 jaar, uit Afghanistan.

‘Je voelt je niet gewild in Nederland, snap je? Het voelt gewoon, je wilt hier wonen, maar je weet dat mensen niet willen dat je hier bent. En dan denk je van: 'ik ga maar terug ofzo, want dan voel ik me misschien wel ergens gewaardeerd of gewild.’

Meisje, 15 jaar, uit Angola.

‘Gewoon.. het klinkt ook zo... asielzoekers.. asiel.. hondenasiel, klinkt het toch? Als je sommige mensen vertelt, dan denken ze 'hè, het gaat toch over een hondenasiel?' Ja ok, dan ben je wel dom, dat je dat niet weet. Maar alsnog... dat mensen daar zo over denken. Ik vind dat wel vervelend hoor.’

Meisje, 16 jaar, Georgië.

‘Wat is het verschil tussen Nederlanders en asielzoekers? Asielzoekers noemen Nederlanders ‘kaaskoppen’ en Nederlandse mensen noemen ons ‘asielzoekers’. Maar waarom? Wij zijn ook mensen, Nederlanders zijn ook mensen.’ Meisje, 13 jaar, uit Servië.

Kinderen vertellen dat zij ook op school te maken hebben met discriminatie en pesten door leeftijdsgenoten.

‘Ze zeggen, je bent een buitenlander, je moet terug naar je eigen land, en je mag hier niet wonen enzo. Of: je kan niet goed Nederlands praten, of: je woont in Gilze, ofzo, Ja, het is niet leuk. Dat is niet leuk om te horen.’ Meisje, 15 jaar, uit Mongolië.

‘Ze zeggen altijd ‘asielzoekertje’. Als ze weten dat je uit Afghanistan komt, dan zeggen ze ‘Taliban’... Dat zeggen ze wel hoor.’ Meisje, 11 jaar, uit Afghanistan.

Het gebeurt op de fiets, in de bus en op school. De kinderen voelen zich onveilig, machteloos en boos. Ook besteedt de schoolleiding er volgens hen weinig aandacht aan.

‘Ze pesten je op school, want ze zeggen: ja jullie zijn asielzoekers. Profiteren enzo, maar ze weten niet waarom. Als we ook een goed land hadden en een goed leven, waren we hier nooit gekomen. We krijgen een huis hier en geld, maar dat is niet genoeg, zeg maar, om een goed leven te bereiken.’ Meisje, 15 jaar, uit Afghanistan.

‘De leerkrachten geven anders antwoord op school. Die behandelen ons anders dan Nederlandse kinderen. We worden niet hetzelfde behandeld. Zij worden op een andere manier boos op ons dan op de Nederlandse kinderen. Ze willen ons gewoon kleiner maken.’ Meisje, 13 jaar, uit Irak.

Een ‘gewoon sociaal leven’ met vrienden op wie je kunt bouwen en die ook op jou kunnen bouwen: dat is iets wat veel kinderen missen. Zij voelen zich geïsoleerd en geven aan dat zij – door het vele verhuizen – vaak afscheid hebben moeten nemen van hun vertrouwde omgeving, van hun vrienden en hun spullen.

‘Ik heb veel dingen gemist op een andere plek. Veel spullen heb ik verlaten en veel vrienden.’ Jongen, 14 jaar, uit Afghanistan.

‘Dat is best wel zwaar; dat heeft iedereen. Ze weten wel dat het best zwaar is, maar ze doen het toch wel. Kijk, je vrienden zijn net als je broer of je zus. Bijvoorbeeld als je een broer hebt, is die broer net als een vriend. Ik bedoel, een vriend is beter dan je broer en als je broer dus euh.. als die in één keer doodgaat, dan ga je hem toch missen, en dat is best zwaar. Dan is je vriend ook dood. Ja, ik heb vaak goede vrienden gemist.’ Jongen, 14 jaar, uit Afghanistan.

Sociale contacten worden ook belemmerd door de bezoekenregels op de gezinslocaties. De kinderen geven aan dat ze daar last van hebben.

‘Tien uur ja. Ook als het weekend is, of vakantie. Dat is echt een beetje gênant eigenlijk om tegen je bezoek te zeggen: ‘Ja, het is nu tien uur, jullie moeten gaan.’ Meisje, 17 jaar, uit Irak.

‘Kijk, mijn klasgenoten en ik.. we hadden een werkstuk van school, van wiskunde. Dat moesten we voor de vakantie afmaken. We hadden met elkaar afgesproken, en toen waren ze op maandag naar het azc gekomen. Toen mochten ze niet binnen van COA. Ik zei ‘Waarom?’ Ze zeiden: ‘Ze zijn minderjarig, ze zijn onder de achttien, ze kunnen niet zomaar binnen. Jij moet lang voordat je een afspraak maakt dat met mij afspreken enzo’. Ja, dat is niet echt normaal wat ze zeggen, toch? Je krijgt bezoek en je moet gewoon een maand daarvoor al met hun gaan afspreken, met het COA.’

Jongen, 17 jaar, uit Afghanistan.

‘Bijvoorbeeld iedereen die zegt van ‘ja, ik heb een mooi huis’ of ‘ik heb een achtertuin, ik kan afspreken, ik kan met mijn vriendinnen in mijn kamer spelen’. En hier heb je maar één kamer, en hier heb je geen aparte kamer. En je hebt geen mooi huis, je mag niet eens een bank ofzo.’

Meisje, 14 jaar, uit Armenië.

‘Binnenkort komt mijn hele klas hier naartoe. Ik schaam me dood! Ik meen het! Dan zeg ik: jammer genoeg moeten we alleen friet eten. Dan zeggen ze: ‘Jee, jippie friet!’ Meisje, 14 jaar, uit Armenië.

Veel kinderen noemen schoolreisjes of de studiereis van school naar het buitenland, waarbij zij de enige zijn die niet mee mogen.

‘Kijk, het is niet eerlijk, vanaf 2009 gaat de klas ieder jaar iets leuks doen, op schoolreisje. In Nijmegen gingen ze naar Duitsland, en ik mocht niet mee. Ik kom hier, gaan ze naar België, en ik mocht niet mee. Dit jaar gaan ze naar

Frankrijk. Ik ben de enige die niet mee mag, alle anderen wel. En dan zeggen ze: Ja, jij hebt gewoon geen toekomst, jij bent asielzoeker.’

Meisje, 17 jaar, uit Somalië.

Over het aanbod aan activiteiten en vrijetijdsvoorzieningen lopen de verhalen van de kinderen opvallend uiteen. Het aanbod verschilt sterk per locatie. Sommige kinderen vertellen enthousiast over de activiteiten van stichting De Vrolijkheid en over voetbaltoernooitjes of muziekfeestjes. Andere kinderen geven aan dat er voor hen helemaal niks te doen is. Verveling maakt dat ze meer last hebben van gevoelens van uitzichtloosheid.

’Ik heb gezegd bij COA dat ik bij een voetbalclub wilde gaan. Ik wacht bijna al twee maanden en ze hebben geen antwoord gegeven. Ze zeggen gewoon dat je moet wachten. Wachten, wachten, wachten.’ Jongen, 12 jaar, uit Afghanistan.

’Ook omdat er weinig activiteiten zijn voor jongeren... dus daarom willen we WIFI.’ Meisje, 14 jaar, uit Armenië.

’En ze zeggen: ‘Ja, ga dan genieten van je leven’. Maar ik mag niet op bezoek gaan; niemand mag bij mij op bezoek komen; ik mag niet werken; ik heb niks hier. Jullie hebben geen activiteiten voor mij. Gewoon school, naar huis, gewoon school, huis. Ik heb geen goede toekomst, dus hoe kan ik mijn leven bereiken? Van wat moet ik genieten?’ Meisje, 15 jaar, uit Afghanistan.

’Met vrienden zijn is beter. Dat is ook een goede.. een soort activiteit. Als je zonder vrienden bent, dan heb je geen activiteit om iets te doen; maar als je met vrienden bent, dan doe je veel leuke dingen.’

Jongen, 14 jaar, uit Afghanistan.

’Buiten het azc is het gewoon leuker en heb je wat te doen. En je voelt je veel vrijer dan dat je hier bent. Hier kijken mensen echt gewoon en ze letten gewoon met grote ogen op je.’ Meisje, 12 jaar, uit Irak.

’Ik vind het wel goed dat sommigen, zoals sommige COA-mensen en andere groepjes, zich wel inzetten voor asielzoekers en wat ze belangrijk vinden. Want je hoeft niet te denken van ‘asielzoekers zijn zielig’ en medelijden enzo. Dat hoeft niet. Maar dat ze ook gewoon voelen van ‘ok, ik ben ook een mens, zij zijn ook mensen’. We zijn allemaal gelijk. Er zijn niet zo van die verschillen van die is hoger, deze is lager.’ Meisje, 15 jaar, uit Angola.

In het kort

De resultaten van het onderzoek laten zien dat een gezinslocatie geen geschikte plek is voor kinderen en jongeren. Kinderen ervaren hun leven daar als zeer belastend en stressvol. Alle kinderen met wie in het kader van dit onderzoek is gesproken, gaven aan dat de omstandigheden waarin zij moeten leven overwegend negatieve gevolgen hebben voor hun (basis)veiligheid, zelfvertrouwen en ontplooiingsmogelijkheden.

De negatieve impact voor kinderen is samen te vatten in zes factoren:

Stress en spanning

- Voortdurende angst voor uitzetting en angst voor wat hen in het land van herkomst te wachten staat.
- Structureel gevoel van onzekerheid over eigen toekomst.
- Omstandigheden op de gezinslocatie: mensen wonen dicht op elkaar, weinig privacy, gebrek aan rust (nachtrust) en ruimte.
- Veel psychi(atri)sche problematiek bij ouders en andere bewoners.
- Veel ruzies en confrontaties tussen volwassen bewoners.
- Zorgen om het welzijn van ouders. Kinderen zien dat hun ouders kampen met ziekte, lusteloosheid, depressiviteit, uitputting/vermoeidheid en gebrek aan perspectief.
- Fysieke en/of psychische klachten bij kinderen zelf.
- Gezinsleven dat onder druk staat: parentificatie (kinderen nemen rol over van ouders), spanningen binnen het gezin of emotionele verwijdering tussen de gezinsleden.
- Gemis aan gezelligheid en huiselijkheid: de woonunits op de gezinslocatie mogen niet persoonlijk/huiselijk gemaakt worden.
- School biedt kinderen de nodige steun/houvast en afleiding van de onzekerheid en de stress in het dagelijks leven op de gezinslocatie. Tegelijkertijd blijft het moeilijk om goed te (blijven) presteren op school.
- De bejegening door professionals ervaren kinderen als denigrerend, onrechtvaardig of onverschillig.
- De vele verhuizingen versterken de gevoelens van onzekerheid, ontheemding en ontworteling.

Ervaring van een leven in gevangenschap

- De dagelijkse meldplicht voor ouders (en adolescenten boven de 18 jaar) betekent dat ouders en kinderen niet/nauwelijks activiteiten met elkaar kunnen ondernemen. Uitjes met het gezin zijn niet mogelijk.
- De vrijheidsbeperking (het verbod om buiten de gemeentegrenzen te komen) maakt het nagenoeg onmogelijk om familie of vrienden elders in Nederland te bezoeken.
- Kinderen gaan naar school, maar maken zich ondertussen zorgen over hun ouders en over hun oudere broers/zussen (die 18 jaar of ouder zijn) en die niet mogen werken of studeren; zij vervallen in somberheid en passiviteit.
- Het vrijheidsbeperkende regime vertaalt zich in een meer repressieve sfeer, waar volgens de kinderen sneller en harder wordt gestraft (boetes) bij relatief kleine overtredingen van de huisregels.

Een gemarginaliseerd leven in armoede

- Het leefgeld is minder dan in de reguliere azc's en gaat volledig op aan voedsel en andere eerste levensbehoeften. Zelfs voor kleding, baby-artikelen en zelf-zorgmiddelen is het budget ontoereikend.
- Door geldgebrek hebben kinderen nauwelijks mogelijkheden voor recreatie, uitjes/uitgaan, ontspanning of activiteiten met hun ouders.
- Kinderen ervaren het gebrek aan financiële middelen als uitsluiting: ze kunnen niet meedoen met hun vrienden op school (geen geld voor kleding, hobby's, verjaardagen etc.).
- Kinderen zouden graag een bijbaantje nemen om wat extra's te verdienen, maar dat is onmogelijk omdat ze geen identiteitsbewijs hebben.

Geen goede onderwijssituatie

- Stress, spanning en slaapgebrek veroorzaken concentratieproblemen.
- Kinderen kampen met motivatieproblemen, vanwege een gebrek aan toekomstperspectief.
- De vele verhuizingen en wisselingen van school maken het moeilijk om op niveau te blijven presteren.
- Er is te weinig plek waar kinderen/jongeren rustig (en te allen tijde) huiswerk kunnen maken.
- Er is geen/onvoldoende toegang tot computers of laptops met een snelle internetverbinding. Dit belemmert kinderen bij hun schoolwerk en bij het onderhouden van sociale contacten.
- Leerkrachten bepleiten meer psychische (sociaal-emotionele) begeleiding van kinderen, aangezien trauma en gebrek aan vertrouwen/perspectief het gedrag en de prestaties op school negatief beïnvloeden.

Verhoogde kans op medische klachten

- Kinderen zien de inactiviteit, angst en stress als oorzaak van medische klachten en ziekten onder bewoners.
- Kinderen en jongeren hebben zelf ook last van lichamelijke en psychische klachten.
- Kinderen vinden dat hun medische klachten onvoldoende serieus worden genomen door de praktijkassistenten en verpleegkundigen van GCA en door medewerkers van COA (receptie); zij voelen zich vaak niet gehoord of hun klachten worden gebagatelliseerd.
- Het is moeilijk om een doorverwijzing te krijgen naar een (huis)arts, een medisch specialist of psycholoog/psychiater.
- Kinderen ervaren GCA als 'machtsblok' dat tegenover hen staat in plaats van een plek waar zij een luisterend oor en zorg kunnen krijgen.

Onvoldoende sociale hechting en toekomstperspectief

- Gezinslocaties liggen vaak buiten de bebouwde kom in rurale gebieden; kinderen ervaren dit als afzondering; het versterkt hun isolement en het gevoel er niet bij te (mogen) horen.
- Het gevoel van isolement wordt ook versterkt door het ontbreken van een adequate internetverbinding.
- Kinderen hebben zowel in de omgeving van de gezinslocatie als op school regelmatig te maken met sociale uitsluiting, intolerantie en discriminatie (door Nederlandse buurtgenoten, leraren of klasgenoten).
- Kinderen hebben vriendschappen en sociale contacten nodig om zich te kunnen ontwikkelen, om zelfvertrouwen te hebben en om een positief en toekomstgericht beeld te hebben van zichzelf. Het blijkt echter moeilijk voor kinderen in de gezinslocaties om een 'gewoon sociaal leven' te hebben.
- Door de vele verhuizingen hebben kinderen vaak afscheid moeten nemen van vertrouwde vrienden en mensen in hun omgeving. Zij zijn niet altijd bij machte om zich opnieuw te hechten.
- De strenge bezoeksregels belemmeren kinderen om vrienden te ontvangen.
- Kinderen ervaren hun woonunit niet als huiselijk/gezellig en vinden het moeilijk (schamen zich) om thuis vrienden te ontvangen.
- Kinderen kunnen niet deelnemen aan schoolreisjes of studiereizen naar het buitenland.
- Kinderen hebben moeite om gemotiveerd te blijven voor onderwijs/scholing, omdat zij inzien dat het na hun 18e verjaardag ophoudt. Scholing zonder uitzicht op werk of beroep wordt ervaren als een nutteloze/uitzichtloze exercitie.
- Er is weinig om van te genieten of om naar uit te kijken.

Conclusies

Gezinslocaties: schadelijk en niet effectief

Het onderzoek laat zien dat het vrijheidsbeperkende en sobere regime van de gezinslocaties zowel vanuit oogpunt van humaniteit als effectiviteit niet wenselijk is en niet strookt met de minimeisen van het VN-Kinderrechtenverdrag. Deze situatie heeft niet alleen een negatief effect op het welzijn van de kinderen, maar draagt ook niet bij aan de doelstellingen van de overheid, waaronder het meewerken aan vertrek.

Op de locatie heerst veel stress en spanning. Groepen mensen die verplicht moeten terugkeren bij elkaar plaatsen heeft een negatieve impact op de terugkeerbereidheid. Bovendien wordt de (extra) verhuizing naar een gezinslocatie als zeer belastend ervaren.

Het denken over terugkeer is een proces dat tijd en acceptatie nodig heeft bij de uitgeprocedeerde asielzoekers. De omstandigheden waarin de gezinnen leven spelen daarin een belangrijke rol. Om te werken aan terugkeer moeten mensen zich sterk en zeker voelen. Dat lukt niet onder een stressvol regime waarbij ouders en kinderen slechts bezig zijn met overleven.

Begeleiden naar een duurzame terugkeer kan alleen vanuit een stabiele omgeving en alleen op basis van vertrouwen. Duurzame terugkeer is het resultaat van een intensieve begeleiding naar toekomstperspectief van meet af aan en niet het gevolg van ontmoedigingsbeleid en dwang.

Het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC) constateerde in 2010 in haar onderzoek naar verblijfs- en terugkeerdeterminanten onder (bijna) uitgeprocedeerde asielzoekers, dat een deel van de lage mate van terugkeerintentie toegeschreven lijkt te moeten worden aan gezondheidsproblemen.³⁰ De indruk bestaat dat het merendeels gaat om psychische klachten. Verder bleek uit het onderzoek dat er aanwijzingen zijn dat (psychisch) gezonde respondenten (in vergelijking met respondenten met gezondheidsklachten) in sterkere mate ontvankelijk zijn voor drang vanuit de overheid tot zelfstandige terugkeer wanneer zij bijna zijn uitgeprocedeed.

Daarnaast komen de meeste bewoners van de gezinslocaties voor een groot deel uit landen waarnaar gedwongen terugkeer vaak niet mogelijk is, zoals Somalië, Irak en China. Het gevolg hiervan is dat mensen veel te lang in de gezinslocaties verblijven.

De combinatie van een stijgend aantal gezinslocaties, de lange verblijfsduur (in de gezinslocaties) en verhoudingsgewijs lage terugkeercijfers (van het totaal aantal personen in locaties keerde nog geen 12% aantoonbaar terug), toont aan dat terugkeer vanuit gezinslocaties in de praktijk weinig effectief is. Het sobere regime veroorzaakt veel stress en heeft schadelijke effecten op het welzijn en de ontwikkeling van de kinderen die er verblijven.

Kinderen bang voor uitzetting en inbewaringstelling

De constante dreiging met uitzetting naar een, voor veel kinderen, vreemd en onveilig land maakt hen angstig. Deze angst wordt versterkt doordat de kinderen soms getuige zijn van uitzettingen, en weten dat hen dit ook kan overkomen. Ze slapen slecht en hebben last van nachtmerries. Kinderen vertellen bijvoorbeeld dat ze 's morgens vroeg angstig liggen te luisteren of de voordeur bij hen wordt opengemaakt. In Gilze-Rijen verschijnt de vreemdelingenpolitie sinds kort weer in uniform; dit zorgt voor meer angst bij de kinderen. Deze angst heeft ook zijn weer-slag op de motivatie en prestaties van kinderen op school. Ze kunnen zich niet goed concentreren en vertonen soms problematisch gedrag.

Sinds 13 september 2013 worden gezinnen met kinderen niet meer in vreemde-lingenbewaring geplaatst ter voorbereiding van uitzetting, tenzij zij zich eerder aan het toezicht hebben onttrokken.³¹

Vrijheidsbeperking en meldplicht verergert isolement

Kinderen voelen zich gevangen. Ze kunnen niet even elders ontspannen met gezin of vrienden. Vakantie, een uitje of schoolgerelateerde activiteiten, zoals een schoolreisje naar het buitenland zijn evenmin mogelijk. Bovendien zijn er regels voor het ontvangen van bezoek op de gezinslocaties, wat – in combinatie met een beperkte toegang tot internet – maakt dat kinderen zich geïsoleerd voelen. De staatssecretaris van Veiligheid en Justitie lanceerde in maart 2014 de pilot 'Activeren bewoners gezinslocaties'. Doel daarvan is het verhogen van het welzijn van de bewoners en het bevorderen van terugkeer. Daarvoor is het nodig ouders en kinderen in te staat te stellen om actief en met meer zelfvertrouwen de toekomst in eigen hand te nemen.³²

Het onderhavige onderzoek laat zien dat het – zowel vanuit het oogpunt van humaniteit als vanuit het oogpunt van terugkeerbereidheid – van belang is om de vrijheidsbeperkende maatregel af te schaffen. Het verrichten van werk, of het deelnemen aan activiteiten is in de huidige omstandigheden – dus onder een vrijheidsbeperkend regime en in sociaal isolement – nagenoeg onmogelijk.³³ Activerend beleid, gericht op het versterken en positief toerusten van gezinnen, is alleen mogelijk als de overheid het huidige ontmoedigingsbeleid en strenge regime op de locaties loslaat.

Onderwijs biedt enig perspectief

Kinderen ervaren school als het enige perspectief dat ze hebben. Door de angst voor uitzetting en de onzekerheid over de toekomst is het voor hen moeilijk om zich te concentreren op schoolwerk. Bovendien hebben de vele verhuizingen en wisselingen van school een negatieve impact op het gedrag en de leerprestaties van kinderen en jongeren binnen het onderwijs.

Meer psychosociale begeleiding van kinderen en jongeren binnen het onderwijs is nodig om hen in staat te stellen op niveau te (blijven) presteren. Voor de continuïteit in de schoolloopbaan is het van het grootste belang dat kinderen gedurende de totale periode dat zij in de asielopvang verblijven worden opgevangen op permanente, kleinschalige en kindvriendelijke locaties. De aanwezigheid van huiswerkruimtes (die altijd open zijn) en computers/laptops met snelle internet-verbinding zijn daarbij onontbeerlijk.

Gezondheid en medische zorg onvoldoende

De situatie in de gezinslocaties is volgens de kinderen ziekmakend en dit beeld wordt bevestigd door professionals. Het is opvallend dat veel bewoners negatieve ervaringen hebben met de medische zorg. Zowel volwassenen als kinderen geven aan last te hebben van psychische en fysieke klachten, die vaak niet serieus worden genomen en behandeld. De geïnterviewde bewoners kwalificeren de zorg als onvoldoende beschikbaar en toegankelijk; daarnaast beoordelen zij de kwaliteit (adequaatheid/transparantie) ervan als onvoldoende.

Van belang is dat ouders en kinderen de medische zorg krijgen die zij nodig hebben. Dit houdt in dat zorgverleners op alle niveaus – van praktijkassistenten op het centrum tot medisch specialisten in de 2e lijn – het begrip ‘medisch noodzakelijke zorg’ invullen zoals omschreven door de Commissie Klazinga, namelijk als ‘verantwoorde en passende medische zorg’³¹, wat overeenkomt met de zorg van het basispakket van de zorgverzekeringswet of valt onder AWBZ-aanspraken. De toegang tot, en kwaliteit van de zorg moet – zeker als het om kinderen gaat – boven alle andere belangen staan.

Aanbevelingen

- 1 Schaf de gezinslocatie als opvangvariant af. Bied gezinnen die terug moeten keren naar hun land van herkomst intensieve begeleiding op het asielzoekerscentrum waar ze wonen, zodat ze versterkt in plaats van verzwakt aan een toekomstperspectief kunnen werken.
- 2 Organiseer de opvang van (alle) asielzoekersgezinnen met kinderen op permanente, kleinschalige en kindvriendelijke locaties. Laat gezinnen met kinderen daar wonen, leren, spelen en werken vanaf het moment van aankomst in Nederland tot aan verhuizing naar een reguliere woning, of het moment dat zij terugkeren naar het land van herkomst.
- 3 Maak serieus werk van de aanbevelingen uit de publicatie 'Ontheemd'³⁴ en schaf de gedwongen verhuizingen van asielzoekersgezinnen af. Breng vooruitlopend daarop het aantal verhuizingen verder terug door in ieder geval de laatste (procedurele) verhuizing naar een gezinslocatie af te schaffen.
- 4 Zorg ervoor dat vanaf aankomst in Nederland gestart wordt met het bieden van mogelijkheden voor een zinvolle dagbesteding, aan zowel volwassenen als kinderen. Creëer een klimaat waarbij zowel kinderen als ouders in staat gesteld worden om hun talenten en potentieel optimaal te (blijven) benutten. Hiermee behouden zij hun gevoel van eigenwaarde en ervaren zij minder stress tijdens de periode die inherent onzeker is. Deze factoren bespoedigen uiteindelijk de integratie in Nederland dan wel de motivatie tot terugkeer indien dit aan de orde is.
- 5 Laat gedurende de gehele opvangperiode het belang van het kind centraal staan bij de inrichting van locatie en opvangregime.

Visie Werkgroep Kind in azc

De Werkgroep Kind in azc pleit voor afschaffing van de gezinslocaties en voor de opvang van gezinnen in permanente, kleinschalige, kindvriendelijke opvanglocaties.

De gezinslocaties zijn een resultaat van de uitspraak van het gerechtshof in Den Haag³² waarin bepaald werd dat minderjarige kinderen en gezinnen niet op straat mogen worden gezet als zij uitgeprocedeerd zijn. Zij behouden recht op opvang. De Hoge Raad bevestigde een paar maanden later de uitspraak van het gerechtshof³³ en stelde dat op de Nederlandse staat een rechtsplicht rust om te borgen dat voor kinderen in adequate opvang en verzorging wordt voorzien zolang zij minderjarig zijn.

Met de creatie van de gezinslocaties wordt weliswaar opvang geboden, maar worden kinderen en gezinnen geïsoleerd en uitgesloten van de Nederlandse samenleving. Daarmee is het ene probleem ingeruild voor een ander probleem en is er opnieuw sprake van een beleidspraktijk die op gespannen voet staat met het VN-Kinderrechtenverdrag.

Kinderen die opgroeien in een gezinslocatie hebben dezelfde rechten als hun leeftijdsgenoten in Nederland. In de gezinslocaties staan enkele fundamentele kinderrechten zwaar onder druk. Kinderen kunnen zich op deze locaties niet (optimaal) ontwikkelen. Ze voelen zich onveilig. Ze ontberen de noodzakelijke voorwaarden die nodig zijn voor kinderen om op te groeien, zoals een veilige en ongedwongen omgeving, de vrijheid om je te verplaatsen om nieuwe ervaringen op te doen, contact met leeftijdsgenoten, mogelijkheden om zich in sport en spel te kunnen uiten etc. Ouders worden onvoldoende in staat gesteld hun kinderen te begeleiden bij het opgroeien. Kinderen die opgroeien in een gezinslocatie krijgen – als gevolg van het vrijheidsbeperkende en sobere opvangregime – voortdurend het signaal dat ze er niet mogen zijn (in Nederland). Deze fundamentele ontkenning van hun bestaan veroorzaakt bij kinderen gevoelens van onmacht, verdriet en uitsluiting.

De voortdurende – en langdurige – angst onder de bewoners (voor zowel uitzetting als voor andere gebeurtenissen) heeft daarnaast een groot effect op de kinderen die er opgroeien. Kinderen zijn bang. Ze zijn bang voor wat er kan gebeuren, zoals uitzetting uit Nederland, scheiding van ouders, broertjes en zusjes, onderlinge spanningen tussen bewoners en voor andere onverwachte gebeurtenissen. Deze langdurige stress, in combinatie met het fundamentele gevoel ‘ontkend’ te worden in het bestaan, en in sommige gevallen een traumatiserende voorgeschiedenis, beschadigt kinderen. Dergelijke beschadigingen op jonge leeftijd zijn vaak onherstelbaar.

De gezinslocaties zijn geopend vanuit een (beleidsmatige) visie om de terugkeer van gezinnen naar het land van herkomst te bevorderen dan wel te versnellen. Vanuit dat idee hebben deze locaties de volgende kenmerken: streng, vrijheidsbeperkend en heel sober qua voorzieningenniveau. De cijfers wijzen echter uit dat de doelstelling (terugkeer) niet bereikt wordt. Integendeel: de gezinslocaties raken één voor één ‘verstopt’ en er moeten steeds nieuwe locaties bij komen om de gezinnen te kunnen onderbrengen. Inmiddels zijn er – september 2014 – acht gezinslocaties in Nederland waar in totaal 2050 personen verblijven waarvan 1080 kinderen.

De Werkgroep Kind in azc pleit al langer voor het opvangen van kinderen in permanente, kleinschalige en kindvriendelijke opvanglocaties vanaf aankomst in Nederland tot aan verhuizing naar een woning of terugkeer naar het land van herkomst. Vanuit een stabiele situatie is het beter mogelijk te werken aan terugkeer, dan wel integratie. Zowel terugkeer als integratie zou vanuit de vertrouwde omgeving van zo’n asielzoekerscentrum begeleid moeten worden. Te allen tijde moet daarbij het belang van het kind leidend zijn, conform het VN-Kinderrechtenverdrag. De huidige situatie in de gezinslocaties is niet in overeenstemming met de eisen die dit verdrag aan de Nederlandse overheid stelt.

Bronnen

- 1 De Werkgroep Kind in azc is een samenwerkingsverband van UNICEF Nederland, Defence for Children, VluchtelingenWerk Nederland, Stichting Kinderpostzegels Nederland en Kerk in Actie (zie ook: www.kind-in-azc.nl). De werkgroep is opgericht om de aanbevelingen te monitoren die zijn gedaan in het onderzoeksrapport *'Kind in het centrum; Kinderrechten in asielzoekerscentra'* (COA, Stichting Kinderpostzegels Nederland, UNICEF Nederland, Kloosterboer, 2009). Aanvankelijk ging de aandacht vooral uit naar kinderen in asielzoekerscentra. Toen in de zomer van 2011 de gezinslocaties voor uitgeprocedeerde gezinnen werden geopend, heeft de aandacht van de Werkgroep zich verbreed naar de kinderen die opgevangen worden in de gezinslocaties.
- 2 ECSR 20 oktober 2009, 47/2008, JV 2010/150, m. nt. Larsson en Minderhoud, NJCM-Bulletin 2010, p. 295-219 m.nt. Buyse. RV 2010/90, m.nt. Werner. Gerechtshof Den Haag 27 juli 2010 (tussenarrest), LJN BN2164, JV 2010/328. Sinds de uitspraak van het gerechtshof in Den Haag van 11 januari 2011 (welke op 21 september 2012 werd bevestigd door de Hoge Raad) worden uitgeprocedeerde gezinnen met kinderen niet meer door de overheid op straat gezet. Zij worden opgevangen in zogeheten gezinslocaties.
- 3 Defence for Children en UNICEF Nederland: *'De gezinslocaties in Gilze-Rijen en Katwijk: geen plek voor een kind (een quickscan)'* (2011). <http://www.kind-in-azc.nl/documentatie.aspx>
- 4 VluchtelingenWerk Nederland, Brandbrief aan minister Leers over gezinslocaties (20 dec 2011). <http://www.kind-in-azc.nl/documentatie.aspx>
- 5 Werkgroep Kind in azc: *'Update rapport gezinslocaties'* (20 dec 2012). Zie: http://www.kind-in-azc.nl/docs/20121220_update_gezinslocaties.pdf
- 6 Gezinslocaties: Katwijk, Gilze-Rijen, Den Helder, Emmen, Burgum en Amersfoort.
- 7 Gerechtshof 's-Gravenhage 27 juli 2010, JV 2010-328 en Gerechtshof 's-Gravenhage 11 januari 2011, RV 2011-92 m.nt. Slingenberg en Werner. Het oordeel van het gerechtshof in voornoemde zaken is bevestigd door de Hoge Raad 21 september 2012, JV 2012/458, ECLI:NL:HR:2012:BW5328.
- 8 ECSR 20 oktober 2009, 47/2008, JV 2010/150, m. nt. Larsson en Minderhoud, NJCM-Bulletin 2010, p. 295-219 m.nt. Buyse. RV 2010/90, m.nt. Werner.
- 9 Deze aantallen zijn gebaseerd op de peildatum 1 januari 2014 zoals weergegeven in de Rapportage Vreemdelingenketen januari – december 2013.
- 10 C. van Os & P.R. Rodrigues. *'Op de hurken. Naar een kinderrechtenperspectief in het vreemdelingenbeleid'*, NTM/NJCM-Bulletin 2013, nr 4, p. 545-560.
- 11 Defence for Children: Vrijheidsbeperking asielzoekersgezin mag alleen in uitzonderlijke gevallen. zie: www.defenceforchildren.nl
- 12 COA VBL-GL Kaderstelling 09-2011.
- 13 IGZ Rapport: *Naleving normen nieuwe zorgmodel voor asielzoekers verder verbeterd en grotendeels op orde*. Vervolg onderzoek. Mei 2012.

- 14 Idem.
- 15 Zie art. 9 Rva 2005.
- 16 Wet van 30 mei 1968, houdende vaststelling Leerplichtwet 1969.
- 17 Brief Werkgroep Kind in azc. Zie: http://www.kind-in-azc.nl/docs/20130731_brief_werkgroep.pdf
- 18 Kamerstuk 2011-2000584256.
- 19 Kamerstuk 2010-2011, 29 344, nr. 79.
- 20 Rapportage Vreemdelingenketen periode januari – juni 2012.
- 21 Rapportage Vreemdelingenketen periode januari-december 2013.
- 22 Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Veiligheid en Justitie (VI) voor het jaar 2014.
- 23 Antwoord op de schriftelijke vragen van het lid Schouw (D66) over de rapportage Vreemdelingenketen 2013, kenmerk 2014Z11185.
<http://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/kamervragen/detail.jsp?id=2014Z11185&id=2014D27529>
- 24 Rapportage vreemdelingenketen januari-december 2013; Antwoord op de schriftelijke vragen van het lid Schouw (D66) over de rapportage Vreemdelingenketen 2013, kenmerk 2014Z11185.
<http://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/kamervragen/detail.jsp?id=2014Z11185&id=2014D27529>
- 25 Idem.
- 26 De nieuwe gesloten gezinslocatie in Zeist biedt een menswaardiger alternatief voor het opsluiten van kinderen en gezinnen in detentiecentra. De bewegingsvrijheid van kinderen in gesloten gezinslocaties blijft echter beperkt tot de ruimte binnen de hekken rond het terrein.
- 27 Op de dagelijkse inhuysregistratie zijn uitzonderingen mogelijk. Er kan ontheffing worden aangevraagd bij het COA.
- 28 Inhuysregistratie van het COA en meldplicht bij vreemdelingenpolitie.
- 29 Wanneer iemand voor zijn 18e is begonnen aan een opleiding mag hij/zij deze opleiding afronden. Dit geeft geen verblijfsrecht en de jongeren komen niet in aanmerking voor een studiefinanciering.
- 30 Leerkes, A., Galloway, M., Kromhout, M.,: *Kiezen tussen twee kwaden. Determinanten van blijf-en terugkeerintenties onder (bijna) uitgeprocedeerde asielmigranten*, WODC Den Haag, 2010.
- 31 Kamerstukken II, 2012/13, 19637, nr. 1721, p. 16.
- 32 ACVZ advies: *Verloren tijd: advies over dagbesteding in de opvang voor vreemdelingen*. Maart 2013.
- 33 ACVZ advies: *Verloren tijd: advies over dag -besteding in de opvang voor vreemdelingen*, p. 9. Maart 2013.
- 34 'Ontheemd; De verhuizingen van asielzoekers-kinderen in Nederland', een publicatie van de Werkgroep Kind in azc, 2013. Te downloaden: www.kind-in-azc.nl

Colofon

'Het is hier in één woord gewoon... stom!; Onderzoek naar het welzijn en perspectief van kinderen en jongeren in gezinslocaties' is een uitgave van de Werkgroep Kind in azc. De Werkgroep Kind in azc is een coalitie van UNICEF Nederland, Defence for Children, VluchtelingenWerk Nederland, Stichting Kinderpostzegels Nederland en Kerk in Actie.

Redactie Ayaan Abukar, Marjon Donkers, Karin Kloosterboer, Carla van Os, Tessa Smets, Thelanie Vink, Miriam van de Watering

Fotografie Goedele Monnens en Hollandse Hoogte

Vormgeving Studio Tint, Den Haag

Druk Drukkerij van Deventer, 's-Gravenzande

Oplage 500 exemplaren

Contact & download www.kind-in-azc.nl

